

MEDENİ HUKUK - GERÇEK KİŞİLER – Ders Notları

&1.Kişiliğin Başlangıcı ve Sona Ermesi:

I)Kişiliğin Başlangıcı:

I)Genel Olarak:Kişilik çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar (MK.mad.27)

1-Tam olarak doğmak:Doğumun ne zaman tamamlanmış olduğu konusunda kanunda bir işaret yoktur.Genel olarak çocuğun bütün organları ile birlikte ana rahminden ayrılmasını ifade eder.

2-Sağ olarak doğmak:Çocuğun kısa bir süre dahi olsa anadan bağımsız yaşamış olmasıdır.Bunu tespit tıp biliminin konusudur.

Medeni Kanunumuz kişiliğin kazanılması için tam ve sağ doğum dışında başka bir şart aramamıştır.Fransız Medeni Kanununda aranan yaşayabilme kabiliyeti bizde aranmamıştır.Tıbben hayatının devam etmesi olanak dışı bulunan çocuk doğduğunda kişilik kazanmış sayılacaktır.Ayrıca doğan yaratığın insan şeklinde olması da gerekli değildir kabul edilene göre insanı insan yapan bir insandan üremiş olmasıdır.

Her doğumun bir ay içinde nüfus memurluğuna bildirilmesi gereklidir.Nüfus memuru bu doğumu nüfus siciline işler ve bir hüviyet cüzdanı verir.

Çocuğun tam ve sağ olduğunu ispat yükü bunu iddia edenin üstündedir.

II)Cenin Durumu:

Kişilik çocuğun tam ve sağ olarak doğması ile başlarsa geriye etkili olarak hüküm ifade eder.Çocuk sağ olarak doğmak şartıyla rahme düştüğü andan itibaren medeni haklardan yararlanır.Bu an ananın gebe kaldığı andır.Kanun cenin tam ve sağ doğmuş olarak bir hak süjesi olarak görmektedir.Özellikle cenin mirasçılık imkanı kanun tarafından korunur.(MK.mad27/2).Cenini vasiyetname ve miras sözleşmesi ile iradi mirasçı olarak atanması da mümkündür.Ayrıca ceninin sağ doğumdan önce uğradığı zararların tazmini istemi hakkı da vardır.

II)Kişiliğin Sona Ermesi:

Prensip olarak kişilik ölümle sona erer.Ayrıca ölüsü bulunmamakla beraber,hayatta olmadığı sanılan kimseler için çeşitli durumlara göre özel kurallar konulmuştur.Bunlar ölüm karinesi ve gaiplik kararıdır.

1)Ölüm

Ölüm hayatın sona ermesidir.Bu andan itibaren kişilik de sona erer bununla birlikte kişinin sahip olduğu şahıs varlığı hakları da sona erer mal varlığı hakları ise mirasçılara intikal eder.Ölün anının ne zaman olduğunu Medeni Kanun Tıp bilimine bırakmıştır.Tıp bu konuda iki yöntem kabul etmektedir.

a)Biyolojik Ölüm:Eski öğretisi tarafından kabul edilen bu yöntemde genel olarak kalp atışlarının ve solunumun durması ile ölümün vuku bulduğu kabul edilir.Fakat tıbbın gelişimi ile bu iki unsurun yapay olarak sağlanabilmesi ile yeni bir yöntem ortaya çıkmıştır.Bu da beyinsel ölümdür.

b)Beyinsel Ölüm:Beyin hücrelerinin ölmemesi ile müdahalelerle insanın kan dolaşımı ve solunumu sağlanabilir.Fakat bu hücrelerin ölümüyle bugünkü tıp teknolojisi ile insanı yaşatmak mümkün değildir.Bu da beyinsel ölümdür.Fakat ölüm anının kesin olarak tespitinde sorunlar yaşanabilir.Beyin hücreleri kalbin ve solunumun durmasından sonra bir süre daha çalıştığı ifade edilir.Bu süre içinde hasta kurtarılmaya çalışılıp başarıya ulaşmamışsa ölüm anı beyinin fonksiyonunu yitirdiği an mı yoksa kalp ve solunumun durduğu an mı olduğu tartışmalıdır.(kitaba göre kalp ve solunumun durduğu an)

2)Ölüme Bağlanan Hukuki Sonuçlar:

Ölüm ile kişilik sona erer.Bu andan itibaren hak kazanılması ve borç altına girilmesi söz konusu olamaz.Şahsa bağlı haklar sona ererken mal varlığı hakları mirasçılara intikal eder.Şahsa bağlı hakların son bulması ile ölenin özel hayatına ve şerefine ilişkin koruma hakları gibi haklar onun adına dava edilemez..Ancak daha önce ölen tarafından açılmış bir dava mirasçılar tarafından takip edilebilir.

Ceset bir maddedir fakat hukuk alanında bir eşya olarak telakki etmez.Kişi hayatta iken ölüme bağlı tasarrufla cesedini tıp bilimi için yapılacak araştırmalara tahsis edebilir.Ölenin geride kalan yakınları da cesedi karşılıksız olarak tıbbi amaçlara hizmet için tıp kurumlarına bağışlayabilir.Aksine bir vasiyet yoksa kornea gibi ceset üzerinde herhangi bir değişiklik yapmayan dokular alınabilir.Fakat ölü sağlığında ölümünden sonra kendisinden organ veya doku alınmasına karşı olduğunu belirtmişse organ veya doku alınmaz.

Kaza veya doğal afet sonucu ölmüş bir kişinin yanında kimseleri yoksa uzmanlar kurulu raporu ile vasiyet ve rıza aranmaksızın organ veya doku nakli yapılabilir.Cesedi tespit ve teşhis edilen kişinin öldüğü en geç on gün içinde nüfus memuruna bildirilir.

3)Ölüm Karinesi:

Bir kişinin öldüğü sonucuna ancak cesedinin bulunması ve cesedin o kişiye ait olduğunun belirlenmesiyle varılır.Fakat kimi olaylarda olayların içinde olanların ölümüne muhakkak nazariyle bakılır.Mesela bir uçağın havada infilak etmesiyle yolcular uçakla beraber parçalanır ve cesetleri bulunamaz.Bu gibi durumlar için M.K.mad 30 ölüm karinesi kabul etmektedir.Buna göre cesedi bulunamayan bir kimse ölümüne muhakkak nazariyle bakılmayı icap edecek ahval içinde kaybolmuş ise o kimse hakikaten ölmüş addolunur.Bu şekilde kaydına ölü geçen şahıs düşük bir ihtimal da olsa hayatta ise M.K.mad63'de yer alan hükme göre terekesini sebepsiz zenginleşmeye dayanarak geri alabilir ve ölüm kaydını sildirebilir.

Eğere ölüm kaydı verilen kişi evli ise ve eşi bu kayıttan sonra ikinci bir evlilik yapmış ise bu evliliğin akıbeti tartışmalıdır.Baskın görüş evliliğin ölüm karinesine dayanan ölüm kaydı ile değil ölüm ile sona erdiğinden hareketle ikinci evliliğin mutlak butlan

nedeniyle geçersiz olacağını ve bu durumun savcı dahil her ilgili tarafından ileri sürülebileceğini savunmaktadır.

4)Gaiplik Kararı:

Bir kimse ölümüne mutlak nazariyle bakılacak durumda olmamakla beraber ölüm tehlikesi içinde kaybolmuşsa veya kendisinden uzun zamandır haber alınamıyorsa ve böyle bir kimsenin ölmüş olması ihtimali kuvvetli ise kanun o şahsın gaipliğine karar verilmesi ve böylece kişiliğin sona ermesine bağlanan sonuçların aynen olmasa bile uygulanması imkanını kabul etmiştir.(M.K mad31)

aa-Gaiplik kararı isteyebilmek için gerekli şartlar:

aaa)Ortadan kaybolma kişinin yaşadığı çevreden kaybolarak hayatta olup olmadığının kesin olarak belirlenememesini ifade eder.M.K. iki şekilde gaiplik kararı istenebileceğini kabul eder.Ölüm tehlikesi içinde kaybolma ve çoktan beri kendisinden haber alınamama.

Ölüm tehlikesi kişinin muhakkak surette ölü olduğu anlamına gelemez zira ölüm muhakkak surette ise gaiplik kararına değil ölüm karinesine dayanılması söz konusu olur.Çoktan beri haber alınamama konusunda da gelecek haberin mutlaka kaybolanın gönderdiği bir haber olması gerekmez.Başkasından gelen haberlerde kaybolanın gaip olmadığını belirten haberler varsa söz konusu şahsın gaip olmadığını gösterir.

bbb)Kaybolan kimsenin ölümü pek muhtemel olmalıdır.

Her ölüm tehlikesi içinde kaybolan için gaiplik kararı istenemez.Soyut olaydaki şartlar kaybolan kişinin ölümünü kuvvetli bir ihtimal dahilinde göstermeli,kaybolanın hala hayatta olduğunda şüpheler uyandırmalıdır.

Ölüm tehlikesi ortaya çıkmış bir olay şeklinde cereyan edebileceği gibi soyut olarak bir durumun niteliğinden de anlaşılabilir.Kaybolan kişinin bindiği geminin açık denizde fırtınada batması birinci yırtıcı hayvanların yaşadığı ıssız bir ormanda seyahat etmesi ikinci olaya örnek olabilir.

ccc)Belirli süreler geçmiş olmalıdır:

Ölüm tehlikesi içinde kaybolma halinde gaiplik kararı istenebilmesi için tehlike anından itibaren bir yıl geçmesi gereklidir.Tehlike anı bir anda ise bu anın bitiminden itibaren bir yıl hesaplanır fakat bu tehlike anı bir süre devam ediyorsa mesela ıssız ormandaki seyahat 2 sene sürüyorsa bu sürenin bitiminden itibaren 1 yıl sonra gaiplik kararı istenebilir.Uzun süredir haber alınamama durumunda gaiplik kararı istenebilmesi için son alınan haberden itibaren 5 yıl geçmesi gerekmektedir.Son haber kaybolanın kesin olarak sağ olduğunu belirten haberdur.

bb-Gaiplik kararı istemeye yetkili olanlar:

M.K.31'e göre bu kimseler hakları ölüme muallak kimselerdir.Kaybolan kimsenin öldüğü tespit edilince bu ölüm dolayısıyla çeşitli haklar kazanacak olanlar veya haklarını ileri

sürecek olan kimseler ölüme muallak kimselerdir.Bunların başında mirasçılar ve lehine vasiyet yapılan kişilerdir.M.K.mad 530'a göre hazineye de gaiplik kararı aldırılmak için yetki tanımıştır.Alacaklıların ve eğer gaip kişi vesayet altında ise vasiinin gaiplik kararı aldırılmayacakları tartışmalıdır.

cc-Gaiplik kararı vermeye yetkili ve görevli mahkeme:

M.K.mad 31 de düzenlenmiştir.Gaibin Türkiye'deki ikametgahı mahkemesidir.Yoksa nüfus sicilinde kayıtlı olduğu o da yoksa babasının kayıtlı olduğu mahkemedir.Bunlar da yoksa Milletlerarası özel hukuka göre Ankara,İstanbul yada İzmir mahkemelerinden birinde yapılır.Görevli mahkeme asliye hukuk mahkemesidir.

dd-Mahkemece uygulanacak usûl:

Kendisine başvurulmuş hakim gaip hakkında bilgisi olan kişileri yapacağı ilan ile mahkemeye davet eder.Aynı zamanda bu ilan kaybolan kişiye de eğer belirtilen sürede mahkemeye başvurmazsa kendisi hakkında gaiplik kararı çıkacağını bildirir.Gaiplik kararı talebi nizasız kaza olarak görülür.Bekleme süreci içinde gaip ortaya çıkarsa veya öldüğü tarih ortaya çıkarsa gaiplik talebi düşer.Gaiplik kararı verilmesinden sonra gaip ortaya çıkarsa bu kararın bir hükmü kalmaz.

ee-Gaiplik kararı ve sonuçları:

Yapılan ilan süresi içinde gaibin hayatta olduğu veya ölmüş olduğu hususunda bilgi veren çıkmazsa hakim gaiplik kararı verir.Gaiplik kararı nüfus idaresine bildirilir ve sicile gaiplik kararı düşülür.Böylece gaibin kişiliği sona erer.Normal olarak bir kişinin öldüğü iddia ediliyorsa,iddia sahibi bunu ispat etmekle yükümlüdür.Gaiplik kararı kişinin öldüğüne dair bir karine teşkil eder.Ancak ortada ispat edilmiş kesin bir ölüm söz konusu olmadığından hukuki sonuçlar gaibin ortaya çıkabileceği veya öldüğü tarihin saptanabileceği göz önünde tutularak düzenlenmiştir.Gaiplik kararı geriye etkili olarak hüküm ifade eder.Böylece kaybolan kişi ölüm tehlikesi yahut son haber gününden itibaren gaip olmuş sayılır ve hukuki sonuçlar bu andan itibaren doğar.

aaa)Miras hukuku açısından sonuçlar:

Gaiplik kararı verilmesi ile gaibin şahsa bağlı hakları sona erer,malvarlığı hakları ise ölüm tehlikesi veya son haber tarihinden itibaren gaibin mirasçısı durumunda bulunanlara o anda kendiliğinden intikal etmiş sayılır.

Kanun mirasçıları ve mirastan yararlanan diğer kimselerin mirastan alacakları malları gerektiğinde ortaya çıkan gaibe veya ölüm tarihi belli olduğu ve buna göre mirastaki hak sahibi değiştiği takdirde tercih edilecek olan bu kimselere iade edeceklerine dair bir teminat göstermelerini aramıştır.Ancak teminat belirli sürelerle sınırlanmıştır ve gaiplik hükmü ölüm tehlikesi içinde gaip olmaktan ileri gelmişse 5 yıl,çoktan beri haber alınamamaya dayanıyorsa 15 yıl ve her halde gaibin 100 yaşına varacağı süre içinde gösterilir.Bu 5 yılın başlangıcı ,mirasa el konulduğu gün ve 15 yılın başlangıcı alınan son haber tarihidir.

Gaibe bir miras düşmüşse,mirasçılar gaip yokmuş gibi kabul edilerek belirlenir;düşen miras payı bu mirasçılara teminat karşılığı tevdi olunur.

bbb)M.K. 94'e göre gaibin eşi gaiplik kararı alındıktan sonra evliliğin feshi davası açamaz ancak gaiplik kararı nüfusa tescil olunmuş ise nüfus idaresine başvurarak evliliğin feshinin de tescilini talep edebilir.

Evliliğin feshi kararı ile veya gaiplik kararının tescilinden sonra evliliğin feshinin tescili ile evlilik birliği sona ermiş olur.Sonradan gaip çıkagelirse evlilik birliğini devam ettirmek istiyorlarsa yeniden evlenmeleri gerekir.Evliliğin feshinden sonra gaibin eşi evlenmişse,bu evliliği gaip dönse bile geçerli olarak devam eder;gaibin ortaya çıkması geçersizlik sebebi teşkil etmez.

Evliliğin feshi istenmemişse evlilik birliği devam eder.Buna rağmen eşi gaibe mirasçı olmaktadır.Gaip ortaya çıkarsa yeni bir işleme gerek olmadan eşler evli olarak yaşamaya devam ederler.

Evlilik devam ederken gaibin eşi bir çocuk doğurursa bu çocuk kanunen baba olarak gaibe bağlanmış olmaktadır.Gaiplik kararının hatta evliliğin feshi kararının çocuğun nesep durumuna doğrudan doğruya etki yapıp yapmayacağı kanunda düzenlenmediği için tartışmalıdır.

ff-Gaiplik kararının hükümsüzleşmesi:

Gaip ortaya çıkarsa veya hayatta olduğu anlaşılırsa ,gaiplik kararı hükümsüz hale gelir.Bu hususun tespitini,hakkında gaiplik kararı bulunan kimse veya herhangi bir ilgili,mahkemeden isteyebilir.Gaiplik kararının hükümsüzleşmesi ile kararın sonuçları ortadan kalkar.Mirasa el koymuş olanlar malları geri vermekle yükümlü olurlar.

Gaibin ölümünün kesinleşmesi ile gaiplik kararı hükümsüzleşir.

b)Özel olarak:

Hayatta olup olmadığı bilinmeyen bir kimseye bir miras düşerse onun miras payı mahkeme tarafından resmen idare ettirilir.Esasen böyle bir kimsenin genel olarak malları için bir kayyım tayin edilmek gerekir.

Hayatta olup olmadığı böyle bir kimsenin malları veya miras payı on yıldır mahkeme tarafından idare ediliyorsa veya böyle bir idare süresi on yılı bulmamakla beraber gaip 100 yaşına gelmişse genel olarak gaiplik kararı verilmesi için gerekli şartlar aranmaksızın böyle bir kimsenin gaipliğine Hazinesinin talebi üzerine karar verilebilir.Bu talep hakkı yalnız Hazineye aittir. Talep üzerine mahkeme gerekli ilan yapar;ilan süresi içinde gaip ortaya çıkarsa veya ölümü kesinleşirse sorun kalmaz.Herhangi bir bilgi alınmazsa ve gaibin mirasında hak sahibi olanlar da ortaya çıkmazsa gaibin malları hazineye intikal eder.Hazinesinin teminat vermesi söz konusu olmaz.Fakat gaip sonradan ortaya çıkarsa veya asıl hak sahipleri belli olursa hazine el koyduğu malları onlara vermekle yükümlüdür.

III)Sağlığın ve Ölümün İspatı

1)Genel Kural:

Bir kimsenin bir hak kazanması veya hakkını kullanması diğer bir şahsın hayatta olmasına veya ölmüş olmasına bağlı ise o kimse iddiasını ispat zorundadır.

2)İspat Kuralları:

a)M.K.mad 29'a göre doğum ve ölüm nüfus sicilindeki kayıtlarla ispat olunur.Binaenaleyh nüfus kaydına dayanan kimse başka bir şey ispat etmekle yükümlü değildir.Nüfus kaydının doğru olmadığı iddiasından olan taraf iddiasını ispatla yükümlüdür.

b)Nüfus kaydı yoksa bir kimsenin varlığını iddia eden bunu kanıtlamakla yükümlüdür.Bir kimsenin varlığı sabit ise artık onun ölmediğini ispat,varlığını iddia edene değil öldüğünü ispat bunu iddia edene düşer.

c)Hangisinin evvel veya sonra öldüğünü tayin mümkün olmaksızın ölenler aynı anda ölmüş sayılır.Buna birlikte ölüm karanesi adı verilir.Birlikte ölmüş sayılanlar birbirlerine mirasçı olamazlar.

d)Ölüm karanesine dayanarak nüfus siciline ölüm kaydı düşürülmüşse,artık ölümü iddia eden bu kaydı öne sürer,başka bir şeyi ispat zorunda değildir.Fakat nüfus siciline işlenmiş olmasa dahi bir şahıs hakkında ölüm karanesine dayanan kimse karine için aranan şartları,yani ölüme muhakkak nazariyle bakılmayı gerektiren olay içinde kaybolmayı ispat ederse sözü geçen şahsın öldüğünü ispat etmiş gibi ölümün sonuçlarına dayandırabilir.Karineyi çürütmek karşı tarafa düşer.

&2-Hak Ehliyeti:

*I)Anlamı:*Hak ehliyeti kişinin hak ve borçlara sahip olabilme ehliyetidir. Hak ehliyeti kişiye tanınan bir hak olmayıp hak sahibi olabilmenin bir şartıdır.Hak ehliyeti kişinin iradesinden ve davranışlarından bağımsız olarak kişi olma vasfı ile kazanmış olduğu bir ehliyettir.

II)Hak ehliyetinin Temel İlkeleri:

M.K.'nın 8. maddesi bütün insanların aynı hak ehliyetine sahip olduklarını ifade eder.Anlatılmak istenen her doğan insanın ,insan olarak,genel bir şekilde hak ehliyetine sahip olacağıdır.Buna "genellik ilkesi" adı verilir.Belirli imtiyazlı haklar kurularak bunların belirli kişilerce kazanılmasını sağlayacak tarzda hak ehliyeti açısından bir çeşitlemeye gitmek bu hükümle yasaklanmıştır;arzu edilen kişiler arası bir fırsat eşitliği yaratmaktır.Bu ilke eşitlik ilkesi olarak ifade edilir.

III)Hak Ehliyetinin Sınırlandığı Haller:

Hak ehliyetini sınırlayan hükümler başlıca şu sebeplere dayanır:

1-Yaş:M.K.'daki bazı hükümler bazı haklara ehil olmayı belirli yaşlara ulaşmaya bağlı tutmuştur.Bunlar yararlanması kullanma ile mümkün olan temsilci tarafından kullanılamayan ve şahsa sıkı sıkıya bağlı olan haklarıdır.

- Evlenmeye ehliyet.M.K. 88'e göre erkeklerde 17(istisnaen 15) kadınlarda 15 yaşın (istisnaen 14) ikmali ile kazanılmaktadır.
- Vasiyetname yapma ehliyeti.15 yaşını doldurmayla kazanılır.
- Miras sözleşmesi yapabilme için reşit olmak gerekir.
- Evlat edinme hakkına 35 yaşını doldurunca sahip olunur.
- Dinini serbestçe tayin edebilmek için reşit olmak gerekir.
- Vasilik için rüşet gerekir.
- Vakıf kurma,kefil olma ve bağışlama gibi işlemler için reşit olmak gerekir.
- Derneğe üye olmak için 18 yaşını doldurmuş olmak gerekir.

2-Cinsiyet:

a)Biyolojik sebeplerle:Cinsiyette hak sahibi olmakta bazı farklılıklara yol açmaktadır.

- Evlenme hakkına sahip olma yaşı erkekler ve kadınlar için farklıdır.
- Nesep karışıklılığı yaratmamak için kadının önceki evliliğinin herhangi bir sebeple sona ermesinden 300 gün geçmeden yeniden evlenmesi yasaktır.
- Erkeklerin vasiliği kabul mükellefiyeti varken böyle bir şey kadınlarda mecburi değildir.

b)Ekonomik Sebeplerle:Miras kalan tarımsal taşınmazların tahsisi hususunda da erkek evlatlar tercih edilmiştir.

c)Evlilik birliğini korumak amacıyla:Evlilik birliği içinde de mutlak bir eşitlik öngörülmemiş ve kocaya bazı farklı hakla tanınmıştır.Örnek olarak aile reisi kocadır.

d)Evli kadını korumak amacıyla:Evli kadının mali çıkarlarını korumak amacıyla karı koca arasında yapılan ve evli kadının kişisel mallarına ya da mal ortaklığına tabi mallara ilişkin hukuki işlemlerin geçerliliği sulh hakiminin onayına bağlıdır.

e)Diğer nedenlerle:

- Nesebin reddi sadece kocaya tanınmış bir hak olup anaya böyle bir hak tanınmamıştır.
- Evlilik dışı doğan çocuğu tanıma hakkı sadece babaya ve bazı durumlarda büyük babaya tanınmışken babanın annesine böyle bir hak tanınmamıştır.

3-Yabancılık:

Yabancılık da bazı haklara sahip olmada farklılık yaratır.Yabancıların taşınmaz mülkiyeti kazanmaları özel bazı kayıt ve şartlara bağlıdır.Yabancı uyruklular köylerde arazi ve emlak sahibi olamazlar.Bir köye bağlı olmayan çiftliklere ve köy sınırları dışında kalan arazinin otuz hektardan çoğuna ancak hükümetin izniyle sahip olabilirler.Genel olarak da karşılıklılık şartı aranmaktadır.

4-Nesep:

Nesep durumu da bazı farklılıklar getirmektedir.Evlilik içinde doğan çocuklar doğumda babalarına nesep bağıyla bağlanırken evlilik dışında doğan çocuklarla babaları arasında evlilik dışı nesep bağı tanıma veya mahkeme kararı ile kurulur.

5-Temyiz kudretine sahip bulunmayanların durumu:

Temyiz kudreti bulunmayanlar şahsen kullanılması gereken haklardan yararlanamadıkları için bu haklara sahip olma ehliyetinin kısıtlanmış olduğu düşünülebilir.Ancak temyiz kudreti bulunmayanın şahsa bağlı hakları kullanamamasının amaca ters düştüğü hak sahibinin aleyhine olduğu hallerde temyiz kudretine sahip olmayan kişilerin bu hakların kanuni temsilci tarafından kullanılabilmesi doktrinde kabul edilir.

6-Akıl Hastalığı: Akil hastaları temyiz kudretine sahip olsalar bile evlenemezler. Akil hastası olan kişinin velayet ve vesayet hakkı kaldırılır.

7-Kötü şöhret ve mahkumiyet: Kötü şöhret sahibi olanlar vasi atanamazlar. Bir cezaya mahkum olup da medeni haklardan mahrum edilen mahkum resmi vasiyetname düzenlemede tanıklık yapamaz. Hakim 5 yıldan daha fazla hapis cezasına çarptırılmış olan kimsenin ceza müddeti içerisinde velayet ve koca sıfatı ile sahip olduğu haklardan yoksun bırakılmasına karar verebilir.

8-Yabancı Hukukun Uygulanması:

Yabancılik unsurunu taşıyan uyuşmazlıklarda Milletlerarası Özel hukuk gereğince uygulanması gereken yabancı hukukta hak ehliyeti ile ilgili kurallar Türk hukukundaki kurallardan farklı olabilir. Böylece yabancı hukukun uygulanması da kişiler arasında farklılık yaratabilir.

&3-Fiil Ehliyeti:

I) Kavram:

Fiil ehliyeti bir kimsenin iradi davranışla hukuki bir sonuç meydana getirebilmesini ifade eder. Bu sonuç davranışta bulunanın arzu ettiği ya da etmediği bir sonuç olabilir. Bu sonuç fiili yapanın hak iktisabı olabileceği gibi borç altına girebilmesi şeklinde de olur. Bu sebeple fiil ehliyeti kendi fiili ile hak kazanabilme ve yüküm altına girebilme ehliyeti olarak da tanımlanabilir. Şüphesiz ki bu haklarda ve borçlarda değişiklik yapabilmeyi, bunları devredebilmeyi veya sona erdirmeyi de kapsar.

Hak ehliyeti belirtildiği üzere bütün insanların genel ve eşit olarak hak ve borçlara sahip olabilme yeteneğini ifade eder. Kendi fiili ile hak kazanamayacak veya borç altına giremeyecek durumda olanlar kural olarak kanuni temsilcileri aracılığıyla veya bir takım olaylar sonucu hak kazanabilirler, borç altına girebilirler. Hak ehliyeti bu anlamda hak ve yükümlerin insana aidiyetini sağlar. Fiil ehliyeti ise insanın yaptığı fiilin hukuki sonucunun kendisine isnad edilebilmesini ifade eder. Fiil ehliyeti ancak bir fiil olduğu zaman aranır. Her insan doğumundan itibaren hak ehliyetine sahiptir.; buna karşılık kişinin hukuki fiillerine hukuki sonuç bağlanması kanun koyucu tarafından belirli şartlara bağlı tutulmuştur.

Fiil ehliyetini düzenleyen kurallar emredici olduğundan aksi kararlaştırılmaz.

II) Fiil Ehliyetinin Çeşitli Görünümleri:

1) Hukuka uygun fiillerde fiil ehliyeti:

Hukuka uygun fiillerin içinde en önemli kısmı hukuki işlemler teşkil eder. Fiil ehliyetinin hukuki işlem yapabilme tarzındaki görünümüne işlem ehliyeti denir.

Hukuki işlem ehliyeti borçlandırıcı işlem yapabilme ehliyetini kapsadığı gibi tasarruf işlemi yapabilme ehliyetini de kapsar.

Tasarruf ehliyeti bir kimsenin fiil ehliyetinin bir görünüş şeklidir; halbuki tasarruf yetkisi belirli bir hakka doğrudan doğruya etki yapabilme kudretidir.

Hukuka uygun fiiller sadece hukuki işlemler değildir. Hukuki işlem dışında hukuki işlem benzeri fiiller ve kendine hukuki sonuç bağlanmış fiili davranışlar da hukuka uygun davranışlardır. Hukuki işlem benzeri fiillerde hukuki sonucun doğması irade beyanına bağlı olmakla birlikte iradenin o sonuca yönelmesi gerekli değildir.

2-Hukuka Aykırı Fiiller Açısından Fiil Ehliyeti:

Hukuka aykırı fiillerde ya genel davranış kurallarına aykırı fiillerdir ve de haksız fiil adını alırlar ya da bir borca aykırılık tarzında ortaya çıkarlar. Bir kimsenin bu tarz fiillerin sonucuna katlanması o kimsenin fiili ile verdiği zararı tazmin etme sorumluluğu olarak ifade edilir. Fiil ehliyetinin bu görünüm tarzına sorumluluk ehliyeti denir.

III) Tam fiil Ehliyeti için gerekli şartlar:

M.K.10' a göre fiil ehliyeti için 2 şart gerekir. Fakat 14.madde göz önüne alınırsa tam fiil ehliyeti için mahcur olmamak gerektiği ve bunun fiil ehliyetinin olumsuz şartı olduğu anlaşılır. Böylece tam fiil ehliyeti için 3 şart gerekir. Bunlar:

- a) Mümeyyiz olmak
- b) Reşit olmak
- c) Mahcur olmamak

A) Temyiz Kudreti: M.K.13'e göre yaş küçüklüğü sebebiyle yahut akıl hastalığı veya akıl zayıflığı veya sarhoşluk ve bunlara benzer sebeplerden birisiyle makul surette hareket etme iktidarından mahrum olmayan her şahıs M.K.'ca mümeyyizdir.

Temyiz kudretinin anlamı makul surette hareket edebilmektir. Makul surette davranma bir yandan davranışın saiklerini ve sonuçlarını doğru olarak kavramayı diğer yandan böyle doğru bir kavrayışa uygun davranmayı kapsar.

Temyiz kudretinin ölçüleri: Temyiz kudreti akli faaliyetle bir durumu doğru olarak değerlendirebilme iktidarını gerekli kılar. Bu ise hiç şüphesiz kişinin bilinçli olmasını ifade eder. Kişi dış dünyanın gerçeklerini kavrayarak belirli bir durumda yapabileceği çeşitli davranışların sonuçlarını görebilecek şekilde akli faaliyette bulunamıyorsa makul surette hareket ettiği söylenemez.

Kişi bir karara varırken türlü saiklerin etkisindedir. Makul surette hareketin varlığını kabul için yapılan davranışın saiklerinin bilincinde olmak gerekir.

Makul surette hareket iktidarının varlığı için bilinçli bir irade teşekkülü ve kendi iradesine uygun davranabilme yeteneği de aranacaktır. Bu irade teşekkülünden maksat kişinin dışa aksedecek bir karar varmasıdır. Temyiz kudreti varlığı için sadece bu iradenin teşekkülü yetmez teşekkül eden iradeye uygun davranma iktidarı da aranır. Bunun için kişinin yabancı etkilere normal olarak karşı koyabilme yeteneği de aranır. İrade teşekkülü açısından karar verecek durumda olan kişi özellikle önemli ve karışık işlerde çoğu zaman gerekli bütün bilgilere sahip olmayabilir. Bu halde bunun noksanlığı temyiz kudretinin yokluğu anlamına gelmez. Kişi karar verebilmesi için ek bilgiler gerektiğini idrak edebiliyor bunu böylece değerlendirebiliyorsa temyiz kudretinin varlığı kabul edilir.

Makul surette davranmayı engelleyen sebepler ise:

a) Yaş küçüklüğü: İnsanlarda küçük yaşlarda makul surette davranabilme iktidarının bulunmaması şuur ve idrakin yavaş yavaş gelişmesi biyolojik bir unsurdur. Uygulamada olaydan olaya belirli bir davranışa ilişkin olarak kişinin temyiz kudreti saptanmalıdır. Temyiz kudreti nispi bir kavram olup her davranışın niteliği ve önemi ile çocuğun gelişme derecesine göre takdir etmek gerekir.

b) Akıl Hastalığı: Akıl hastalığı makul surette hareket edebilme yeteneğini kaldırıyorsa temyiz kudretinin bulunmadığı kabul edilir. Akıl hastalıklarında her olayda temyiz kudretinin olup olmadığı saptanmalıdır. Sadece evlenmede temyiz kudretine bakılmadan geçersiz sayılır.

c)Akıl zayıflığı: Akıl zayıflığı akli melekelerin yeterince gelişmemiş veya sonrada zayıflamış olmasını ifade eder. Akıl zayıflığı da ancak makul surette davranabilme yeteneğini kaldırıyorsa temyiz kudretinin yokluğu kabul edilir. Bu da her olayda incelenmesi gerekir.

d) Sarhoşluk: Sarhoşluk alkollü içkinin zihin ve irade melekelerini etkilemesi geçici olarak kişinin bilincinde karışıklık meydana getirmesidir. Bu durum kişinin makul surette davranabilme yetisini kaldırıyorsa temyiz kudreti kişide yoktur.

Temyiz kudretinin nisbîliği: Genel olarak kabul edildiğine göre temyiz kudreti genel olarak nispi bir kavramdır. Bundan maksat temyiz kudretinin belirli bir kişi açısından genel olarak değil fakat belirli bir davranışa ilişkin olarak saptanabileceğidir. Bir kişi kolayca kavranabilecek bir davranış hakkında temyiz kudretine sahip olarak telakki edilebilirken aynı kişi daha zor ve karışık bir ticaret işinde temyiz kudretine haiz olarak görülmeyebilir. Böylece ihtilaf konusu olan her davranış hakkında temyiz kudretinin varlığı veya yokluğu saptanmalıdır. Hakim bu konuda takdir hakkına sahiptir. Burada gözden uzak tutulmaması gereken bir husus temyiz kudretinin bulunup bulunmamasına karar vermenin o kişinin yaptığı somut davranışın makul olup olmaması ile ilgili olmayıp o kişinin o davranış için makul hareket etme yeteneğine sahip olup olmadığıdır.

Kural olarak davranışta bulunulduğu an için temyiz kudretinin varlığı aranır.

İspat Yükü: Hukuki fiili icra edenin karine olarak temyiz kudretine sahip olduğu kabul edilir. Böyle olunca temyiz kudretinden yoksunluk ispat edilmesi gereken bir istisna teşkil eder. Böylece kural olarak temyiz kudretinin varlığı karine olarak kabul edildiği için bunun ispatına gerek yoktur; temyiz kudretinin yokluğunu iddia edenin ispat etmesi gerekir. Denebilir ki temyiz kudretini engelleyen bir sebebin varlığını yani yaş küçüklüğü akıl hastalığı akıl zayıflığı ve sarhoşluk gibi sebeplerin varlığını bunu iddia edenin ispatlaması gerekir. İstisnaen olayda temyiz kudretinin bulunduğunu ispat bu istisnai durumu iddia edene düşer. Bu hale akıl hastalığı ve yaş küçüklüğünde rastlanır.

B) Reşit olmak: Reşit kanunun öngördüğü rüşt yaşına erişmiş ya da kanunun öngördüğü başka bir yolla reşit durumuna getirilmiş kimselerdir. Reşit olmanın normal yolu rüşt yaşına erişmektir. Bunun yanında kanun evlenme veya mahkeme kararı ile reşit olma imkanı da vermiştir.

1-Normal Rüşt: M.K.11'e göre rüşt 18 yaşın ikmali ile başlar. Gerekli yaşı doldurmadan önce küçük olarak vasıflandırılan kişi rüşt aşına erişmekle kendiliğinden herhangi başka bir işleme gerek kalmadan reşit olur.

2-Evlenme sonucu reşit olma: M.K.11 2.fıkraya göre evlenme kişiyi reşit kılar. Evlenme yaşı rüşt yaşının altındadır. (erkek 17, kadın 15) kanuni temsilcinin rızası alınarak evlenilebilir. Rüşt evlendirme memuru önünde evlenme merasimi tamamlanmakla kazanılır. Evlenmenin geçerli olmaması rüştün kazanılmasına engel olmaz.

3-Kazai Rüşt: M.K.12'ye göre bazı şartlarla 18 yaş dolmadan bir küçüğün mahkeme kararı ile reşit kılınması kabul edilmiştir.

a) Aranan Şartlar:

aa) 15 yaşını tamamlamış olması: Bir küçüğün reşit kılınması için 15 yaşını tamamlamış olması gerekir.

bb) Küçüğün rızasının alınmış olması gerekir: Reşit olmayı isteyen küçük artık kanunun fiil ehliyetsizliğini koruyan hükümlerinden yararlanamayacaktır. Ayrıca ana babasının bakım gözetim gibi görevlerinden de yararlanması son bulacaktır.

cc)Küçük velayet altında ise ana babasının muvaffakiyetinin alınmış olması: Küçük bu muvaffakiyet olmadan rüştü kazanamaz.

dd)Küçük vesayet altında ise vasinin dinlenmiş olması:Küçük vesayet altında ise vasi dinlenir.Vasinin muvaffakiyeti aranmaz;sadece görüş sorulur.Vasi dinlenmeden rüşt kararı verilmiş olsa daki görüşünün alınmamış olması mahkeme kararını değiştirmez.

ee)Rüşt kararının küçükün menfaatine uygun olması:Hükümde hakimın takdir yetkisini hangi çerçevede kullanacağı belirli olmasa bile doktrinde hakimın takdir yetkisini kullanırken çocuğun küçüklükten kurtarılırken onun yarının gözetilmesi esas kılınmıştır.

b)Karar ve etkisi:Kazai rüşte karar verme bir nizasız kaza işlemidir.Görevli mahkeme asliye hukuk mahkemesidir.Kararla birlikte küçük rüştün tüm hukuki sonuçlarından yararlanır.Velayet ve vesayet son bulur.

C)Kısıtlı Olmamak:

Reşit bir kimsenin kısıtlanması onun hacrine karar verilmesi ile olur.M.K.mad355-358 hacir sebeplerini düzenlemiştir.

1-Hacir sebepleri:Hacir kararı kişisel özgürlükler için ağır sonuçlar doğurabilecek bir karar olduğundan ancak kanunda sınırlı sayılan sebeplerin varlığı sonucu olabilir.Akıl hastalığı veya akıl zayıflığı;israf ayyaşlık suiihal suiidare hapis mecburi hacir sebebi iken;ihtiyarlık maluliyet veya tecrübesizlik ilgilinin arzusuna bağlı hacir sebepleridir.

a)Akıl hastalığı veya akıl zayıflığı:

Akıl hastası veya akli zayıf olan şahsın işlerini görmekten aciz olması veya daimi yardıma ve bakıma ihtiyacı bulunması veya başkasının emniyetini tehdit etmesi gerekir.Akıl hastalığı veya akıl zayıflığının hacir kararı alınmasına sebebiyet vermesi için süreklilik arz etmesi gerekir.

b)İsraf,ayyaşlık,suiihal,suiidare:İsraf gelir tarzına uygun düşmeyecek tarzda düşüncesizce tüketimde bulunma eğilimini;ayyaşlık içki düşkünlüğünün iptila haline gelmesini;suihal ahlaka aykırı bir yaşayış tarzını;suiidare bir kimsenin bilgisizliği veya aczi yüzünden iktisadi varlığını tehlikeye düşürecek şekilde davranmasını ifade eder.Bu hallerin de hacir sebebi olması ,o kimsenin kendisini veya ailesini zarurette bırakması yahut daimi yardım ve bakımı gerektirmesi veya başkasının emniyetini tehdit etmeye bağlıdır.

c)Bir sene veya daha fazla hapis cezasına çarptırılmak:Bu halde hükmü icraya memur daire mahkumun cezasını görmeye başladığı sulh mahkemesine haber vermekle yükümlüdür.Sulh mahkemesi de bunun üstüne hacir kararı verecektir.

d)İlgilinin talebi:İhtiyarlığı maluliyeti veya tecrübesizliği sebebiyle işlerini gereği gibi görmekten aciz olan bir kimse kendi talebi üzerine hacredilir.Burada ilgilinin talebi yapmak için temyiz kudretine sahip olması gereklidir.İsteğe bağlı hacir kararı verirken şartların olup olmadığı diğer sebeplerle verilen hacir kararına göre daha az sıkı değerlendirilir.Kişinin işlerini yürütemediğine ilişkin bir kanı doğuracak ispatı yeterli olacaktır.

2-Hacrin Etkisi:Hacir kararı ilgili kişi için yeni bir hukuki statü yaratan bir işlemdir.Geniş olarak hacir rüştün ortadan kalkması ve fiil ehliyetinin yetkili makam tarafından geri alınması olarak tanımlanabilir.Diğer bir yönüyle de ilgilinin 3.bir şahsın koruması altına alınması sonucu doğurur.

3-Müşavir tayini:Hacirden farklı olarak müşavir tayini bir kimsenin ehliyetini genel olarak kısıtlamaz ancak bazı işlerde müşavirin reyini alma mecburiyetini yükler;yani ehliyete bu konularda tahdit koymuş olur.İki çeşit müşavirlik var oy müşavirliği ve idare müşavirliği (kitap sayfa 56)

IV) Tam ehliyet şartlarındaki eksikliklerin etkisi:

1-Temyiz kudretinin bulunmaması: Bir kimsenin temyiz kudretinin bulunmaması o kişiyi tam ehliyetsiz kılar. İleri derecede olmayan akıl hastası kişilerin bu konuda veya devrede temyiz kudretine sahip, diğer bir konuda veya devrede ise gayrı mümeyyiz sayılmaları mümkündür.

2-Reşit olmayanlar: Reşit olmayanlara küçük denilir. Bunların kanuni temsilcileri vardır. Kanuni temsilciler esas olarak velayeti haiz ana babadır. Kanuni temsilci küçüğü temsil etme yetkisine sahiptir. Fakat kanuni temsilci "küçüğün mallarını bağışlayamayacağı veya vakfedemeyeceği gibi onun hesabına kefalet de yapamaz. Keza kanuni temsilci mümeyyiz küçüğün şahsen kullanılacak haklarını da kullanamaz.. Bunların sınırlı ehliyetsiz oldukları ifade edilir.

3-Mahcurlar: Bunlar reşit olmalarına rağmen hacedildikleri için küçük statüsüne yakın bir konumdadırlar. Ya velayet ya vesayet altına konmuşlardır. Veli veya vasi mahcurun kanuni temsilcileridir. Mahcur temyiz kudretine sahip olmadığı takdirde tam ehliyetsizdir. Mümeyyiz mahcurlar ise mümeyyiz küçükler gibi sınırlı ehliyetlidirler.

4-Kendisine müşavir tayin edilenler: Kendilerine müşavir tayin edilenlerin durumu mümeyyiz mahcurların durumuna benzemekle beraber iki açıdan farklıdırlar. Birincisi mümeyyiz mahcurların fiil ehliyetini kaybetmelerine rağmen kendisine müşavir tayin edilenler bu fiil ehliyetlerini korumaktadır. Oy müşavirliğinde kendisine müşavir tayin edilen kişi işlemleri bizzat yapmalı fakat ayrıca müşavirin oyunu almalıdır. İdare müşavirliğinde ise müşavir malvarlığını idare hususunda kanuni bir temsil yetkisini haizdir. Kendisine müşavir tayin edilen bir kişi mallarının gelirinde istediği gibi tasarruf edebilir.

Ayrılan ikinci nokta ise kısıtlanma ile birlikte şahsi yardım ile ilgili bazı önlemlerde alınırken müşavir tayininde bu tip önlemlerin daha dar olmasıdır. Sonuç olarak kendisine müşavir tayin edilen kimseler aslında fiil ehliyetine sahiptirler, fakat kanunda belirlenmiş olan bazı hallerde fiil ehliyetleri sınırlandırılmıştır. Bu yüzden bunlara sınırlı ehliyetli denmektedir.

V) Ehliyet açısından kişilerin sınırlandırılması:

a) Tam ehliyetliler: Mümeyyiz ve reşit olup da mahcur olmayan kişilerdir. Bunların fiil ehliyetleri tamdır. Kendi fiilleri ile hak kazanabilir ve borç altına girebilirler. Tam ehliyetliler verdikleri her zarardan mesuldür.

b) Tam ehliyetsizler:

1-Genel olarak: Gayrimümeyyizler tam ehliyetsizler grubuna girer. Böylece prensip olarak temyiz kudreti bulunmayan kişilerin fiilleri ve özellikle yaptıkları hukuki işlemleri geçersiz olduğu gibi temyiz kudretine sahip bulunmayanlar haksız fiillerinden ve borca aykırı davranıştan sorumlu tutulmazlar.

2-İşlem ehliyeti açısından tam ehliyetsizlerin durumu:

a) Tam ehliyetsizlerin işlemlerinin hükümsüzlüğü kuralı: Bir kimsenin temyiz kudreti olmadan yaptığı hukuki işlemler batıldır. Bir miras hakkının kazanılması sadece ölüme bağlı olduğundan temyiz kudretinin varlığı gerekmez. Temyiz kudreti olmayan bir kişi yararına iş yapılması halinde vekaletsiz iş görmeden dolayı doğan bütün sonuçlar geçerliliğini korur. Tam ehliyetsizler sebepsiz zenginleşmeden dolayı da sorumlu olurlar.

Hukuki işlem hazır kimseler arasında yapılıyorsa temyiz kudreti bu anda bulunmalıdır. Yöneltilmesi gereken bir irade beyanı bulunup da beyan hazır olmayan bir kişiye yöneltiliyorsa temyiz kudreti beyanın yapıldığı anda bulunmalıdır. Beyan gönderildikten sonra temyiz kudretinin kaybolması beyanın hukuki sonuç doğurmasına engel teşkil etmez; beyan yapılırken temyiz kudretinden yoksun kişinin sonradan temyiz kudretinin kazanması geçersiz beyanı geçerli kılmaz.

Tam ehliyetsizin yaptığı hukuki işlem kendiliğinden kesin olarak hükümsüzdür. Herkes tarafından ileri sürülebilir. Dava açmaya gerek olmadığı gibi beyana da ihtiyaç yoktur. Hakim işlemin hükümsüz olduğunu re'sen nazara almak zorundadır. Bir sürenin geçmesi ya da geçici olarak kaybedilen temyiz kudretinin geri kazanılması yahut kanuni temsilcinin onayı ile işlem geçerli olmaz, istenirse işlem geçerli olarak yeniden yapılır.

Hükümsüz işleme dayanılarak bir edim gerçekleşmişse edimin geri verilmesi duruma göre istihkak talebi ya da sebepsiz zenginleşme talebi ile sağlanabilir. Tam ehliyetsizin devretmek istediği hakkı karşı taraf kazanamaz.

Temyiz kudreti bulunmayanla muameleye girişen karşı tarafın da iyiniyetli olması işlemi hükümsüzlükten kurtarmaz. İyiniyetli mümeyyiz gayri mümeyyizden bir hak kazandığını zannediyorsa ancak kazandırıcı zamanaşımından yararlanabilir.

b) Kesin Hükümsüzlük kuralının istisnaları:

aa- İradeden bağımsız doğan hukuki sonuçlar: Hukuk düzeninin kişinin sadece fiilinin dışına akseden sonucuna hukuki sonuç bağladığı hallerde tam ehliyetsizin böyle bir fiili davranışı hukuki sonuç doğurur. (Örnek: temyiz kudretinden yoksun kişinin bir yerde oturması orayı onun ikametgahı kılar.)

bb- Gayrimümeyyiz yaptığı evlilik: Temyiz kudretinden yoksun kişinin yaptığı evlilik batıl ise butlan kararı verilinceye kadar geçerli bir evlenmenin hükümleri doğar. Butlanı hakim re'sen nazara alamaz. Evlenirken mümeyyiz olmayan kişi sonradan kazanırsa her ilgili veya savcı butlan davası açamaz.

cc- Gayrimümeyyiz ölümüne bağlı tasarrufları: Temyiz kudreti bulunmadan yapılan bir ölümüne bağlı tasarruf da kendiliğinden hükümsüz olmaz. İptal davası açılması ve mahkemeden iptal kararı alınması gerekir.

dd- Hükümsüzlüğün ileri sunulmasının hakkın kötüye kullanılmasını teşkil etmesi: gayrimümeyyiz kişinin yaptığı hukuki işlemin butlanının ileri sürülmesi hakkın kötüye kullanılmasını teşkil ediyorsa söz konusu işlem geçerli gibi hüküm doğurur. (Piyango bileti satın alımı)

c) Tam ehliyetsizin temsil edilmesi:

aa- Genel olarak: Tam ehliyetsiz adına hukuki işlemleri kanuni temsilcisi yapar. Başa b, ir deyişle mümeyyiz olmayan kişi onun adına davranan kanuni temsilcisi aracılığı ile hak kazanır ya da borç altına girer. Temsilci gayrimümeyyiz malını bağışlayamaz vakfedemez ve onun adına kefil olamaz.

bb- Şahsa sıkı sıkıya bağlı haklar: Kural olarak şahsa sıkı sıkıya bağlı hakların bizzat şahıs tarafından kullanılması gerektiği ve bu nedenle de kanuni temsilci tarafından kullanılmasının mümkün olmayacağı ifade edilir. Ancak bu tip haklar ikiye ayrılır mutlak haklar kanuni temsilci tarafından kullanılamaz fakat nisbi anlamda şahsa sıkı sıkıya bağlı haklar mümeyyiz olmayanının menfaatleri açısından kullanılabilir. Mutlak anlamda şahsa sıkı sıkıya bağlı haklara örnek evlenme, nişanlanma, evlat edinme gibi; nisbi anlamda şahsa sıkı sıkıya bağlı haklar ise kişilik haklarının korunması adın korunmasını isteme gibi haklar gösterilebilir.

3- Sorumluluk ehliyeti açısından tam ehliyetsizlerin hukuki durumu:

a) Genel olarak: Temyiz kudreti bulunmayanlar genel olarak haksız fiillerden sorumlu değildir. Zira kural olarak haksız fiil sorumluluğu kusura dayanır. Halbuki temyiz kudreti olmayan kişinin kusuru söz konusu olmaz. Temyiz kudreti bulunmayanın davranışı B.K.44'e göre müterafik kusur olarak da nazara alınmaz. Buna karşılık kusura dayanmayan haksız fiil sorumluluğu tam ehliyetsizler için de vardır. Bu sorumluluk hallerinde objektif olarak hukuka

aykırı bir fiille zarar verilmesi yeterli görülmekte fiili yapanın kusuru bir sorumluluk şartı olarak aranmamaktadır.

b)Hakkaniyet Sorumluluğu:B.K. kusura dayanan sorumluluk hallerinde dahi hakkaniyet gerektiriyorsa hakime temyiz kudretine sahip olmayan kimseyi hukuka aykırı fiili verdiği zararın tamamen ya da kısmen tazminine mahkum edebilme imkanı verir.Örnek olarak zengin bir akıl hastasının kendisine bakan kimseyi öldürmesi halinde hakim hakkaniyet gereği akıl hastasını tazminat ödemeye mahkum edebilir.Tam ehliyetsizler manevi zarara sebebiyet verdikleri hallerde hakkaniyet sorumluluğu gereğince bu zararı tazmin yükümü altındadır.

c)Geçici olarak temyiz kudretini kaybedenlerin durumu:

B.K.54.maddenin 2.fıkrası ise kendi kusuru ile geçici olarak temyiz kudretinden mahrum kalanların bu halde iken işledikleri haksız fiillerden sorumlu olacağı belirtilmiştir.

“Bir kimse temyiz kudretini geçici olarak kaybetmiş ve bu halde iken bir zarar ıka etmiş ise bu hale kendi kusuru olmadan konulduğunu ispat etmedikçe zararı tazminle mükelleftir.”

d)Borca aykırı davranışlar:

Borca aykırı davranışlara gelince temyiz kudreti bulunmayanlar da kendilerinin temyiz kudreti varken yüklendikleri borçlar veya kanuni temsilcilerinin yaptığı işlemlerden doğan borçlardan ve kanundan doğan borçlardan kendi malvarlıkları ile sorumludur,yani bu borcun cebri icrasına katlanmak zorundadırlar.Fakat tam ehliyetsiz borsun ifasının imkansızlaşmasından veya borca aykırı başka bir davranıştan doğan zararı tazminle mükellef değildir.Kusursuzluğunu ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir.

c)Sınırlı ehliyetsizler:

Sınırlı ehliyetsizler temyiz kudretine sahip olan küçükler ya da temyiz kudretine sahip mahcurlardır.Bunlar ehliyetsizdirler fakat bazı durumlarda ehliyetsizlikleri sınırlandırılmıştır.Sınırlı ehliyetsizlerin durumu M.K.mad. 16’da “mümeyyiz bulunan küçükler ile mahcurlar kanuni mümessillerinin rızası olmadan bizzat kendi tasarrufları ile iltizam edemezler.İvazsız iktisapta ve şahsa merbut hakları kullanmakta bu rızaya muhtaç değillerdir.Haksız fiillerinden mütevellit zarardan mes’uldurlar.

Sınırlı ehliyetsizler için kanun tarafından temsilciler öngörülmüştür.Küçükler için velayet müessesesi kısıtlılar için de vesayet müessesesi kanunda düzenlenmiştir.İstisnaen kısıtlanmış bir kişi de velayet altına alınabildiği gibi velayet altında bulunmayan küçük de vesayet altına konulabilir.

1-Hukuki İşlem ehliyeti açısından sınırlı ehliyetsizlerin durumu:

a)Kanuni temsilcinin rızasına bağlı işlemler:

M.K.mad.16 sınırlı ehliyetsizlerin kanuni temsilcilerinin rızası olmadan kendi tasarrufları ile borç altına giremeyeceklerini ifade eder.Hüküm sınırlı ehliyetsizi korumak amacını gütmekte sınırlı ehliyetsizin kendi fiili ile borç altına girmesinin geçerliliğini kanuni temsilcinin iradesine bırakmaktadır.Hükümün kapsamına borçlandırıcı işlemlerle birlikte tasarruf işlemleri de girer.Bu açıdan bakılınca vesayet altındaki sınırlı ehliyetsizler M.K.392’deki düzenlenen yasaklar saklı kalmak kaydıyla kanuni temsilcinin rızasını alarak tam ehliyetlilerin yapabilecekleri tüm işlemleri yapabilirler.M.K.16/2’de belirtilen istisnalarda ise bu rızayı almadan da işlem yapabilirler.

M.K.Velayet altındaki mümeyyiz küçük ve vesayet altındaki mümeyyiz mahcurların yaptıkları işlemlerde kanuni temsilcinin rızasının alınması şartını aynı esaslara tabi kılmıştır.

Sınırlı ehliyetsizlerin davaya taraf olabilmesi için de kanuni temsilcilerinin rızası şarttır.Sınırlı ehliyetsiz kanuni temsilciden izin almaksızın dava açarsa M.K gereği kanuni temsilciye iradesini açıklaması için süre tanır.Bu süre içinde icazet verilmezse dava reddedilir.

Velayet hakkına sahip ana ve baba rızayı birlikte vermelidir.Ancak ihtilaf halinde babanın oyu üstündür.Velayet hakkına ana ve babadan biri sahipse onun rızası yeterlidir.

Kanuni temsilcinin rızası işlem yapılmadan verilirse izin yapıldıktan sonra verilirse icazet o sırada verilirse işleme katılma adını alır.Bunlar hukuki işlemi geçerli kılan tamamlayıcı unsurlardır.Rıza bir defa verince geri alınması mümkün değildir.Ancak işlem tamamlanıncaya kadarki süre içinde geri almak mümkündür.

İşlemi yaptıktan sonra kanuni temsilci iradesini henüz açıklamadan sınırlı ehliyetsiz tam fiil ehliyetini kazanırsa işleme kendisi icazet verebilir.Bu icazet almaksızın işlem kendiliğinden geçerli hale gelmez.

Kanuni temsilci rızasını şahsen vermelidir.Kanunen kendisine verilmiş bu yetkiyi takdir imkanı tanıyarak bir temsili vasıtasıyla kullanamaz.Kanuni temsilcinin rızası açık olarak verilebileceği gibi örtülü olarak da verilebilir.Rızanın verilmesi herhangi, bir şekle bağlı değildir.Yapılan işlemin geçerliliği bir şekle bağlı olsa da rıza şekle bağlı olmadan da verilebilir.

Kanuni temsilcinin rıza açıklamasından hangi işlem ya da hangi işlemlere izin veya icazet verdiği anlaşılmalıdır.Sınırlı ehliyetsizin yaptığı veya yapacağı bütün işlemlere rıza verildiğine ilişkin bir beyan geçerli değildir.Bir işlem için verilen rıza sadece işlemin yapılması için verilmiş olmaz;doğan hukuki ilişkinin tasfiyesi için gerekli bütün işlemler için verilmiş telakki edilir.İzin alınmadan yapılan işlemin hüküm ifade edebilmesi kanuni temsilcinin icazet vermesine bağlıdır.İcazet verilir verilmeyeceği bilinmeyen devrede işlem askıda hükümsüzdür ve hakim bu askıda hükümsüzlüğü re'sen nazara almak zorundadır.Daha önce veya tanına süre içinde kanuni temsilci icazet verirse hukuki işlem baştan itibaren hüküm ifade eder.

Kanuni temsilci icazet vermeyeceğini baştan ifade eder veya tanınan sürede icazet vermezse işlem kesin olarak hükümsüzdür.Taraflar almış oldukları şeyleri geri vermek ile mükelleftirler.Geri verme duruma göre istihkak talebi veya sebepsiz zenginleşme talebi ile olur.Sınırlı ehliyetsiz kendini tam ehliyetli gibi göstermişse karşı tarafın olumsuz zararlarını (sözleşmeye güvenden doğan zararlarını) tazmine mecburdur.

Hacir kararını ilanından önce mümeyyiz mahcurla işlem yapan iyiniyetli tarafa karşı hacir öne sürülemez;bu halde işlem geçerlidir.Mümeyyiz küçük ve mümeyyiz mahcurda asıl olan ehliyetsizliktir.Bu yüzden ehliyet noksanının rıza ile giderildiğinin ispat yükü bunu iddia eden kişidedir.

b)Sınırlı ehliyetsizlerin kanuni temsilcilerinin rızasın alamadan yapabileceği işlemler

M.K.mad.16/2'de belirtildiği üzere mümeyyiz küçük ve mahcurlar şahsen kullanılacak hakları kanuni temsilcilerinin rızasını almadan kullanabilirler ve karşılıksız kazanmada bulunabilirler.Bundan başka M.K' da bulunan diğer hükümlerle de sınırlı ehliyetsizlerin ehliyeti bazı durumlarda genişletilmiştir.

aa-Şahsen kullanılacak haklar:Bu hakların kullanılmasında karar verme yetkisi kişidedir.İster idari ister kanuni temsilciye bu yetkinin kullanılması bırakılamaz.Sınırlı ehliyetsiz şahsa sıkı sıkıya bağlı haklara ilişkin olarak dava yetkisine de sahiptir.

Sonuç olarak sınırlı ehliyetsizin malvarlığını azaltmayan veya önemsiz derecede etkileyen hakların kullanılması kendisine aitken (manevi tazminat isteme) malvarlığında azaltma yapabilecek hakların kullanılmasında kanuni temsilcinin de işleme katılması gerekir. (manevi tazminat davasında davalı olma hali).Gene bu bağlamda mali sonuçları olması

itibariyle boşanma davası sonucu açılan nafaka davasında veya mali sonuçlu babalık davasında kanuni temsilcinin katılımı gerekir.

bb-Karşılıksız kazanmalar:Sınırlı ehliyetsizler tıpkı tam ehliyetliler gibi karşılıksız kazanmada bulunabilirler. Sınırlı ehliyetsiz açısından iktisadi bakımdan büyük yararlar sağlayacak bir işlem kendisi için bir yüküm doğuracaksa işlemin tamamlanması için kanuni temsilcinin rızası alınması şarttır.Buna karşılık sınırlı ehliyetsiz kendisi için yüküm doğurmayan haklarını korumaya yönelik her türlü irade beyanında bulunabilir (ariyetin iadesi) kendisini borç altına sokmayan veya bir hakkın kaybına yol açmayan irade beyanlarını kabul edebilir veya kendisini borç altına sokmayacak veya hakkın kaybına yol açmayacak sözleşmeler yapabilir.Ancak bu halde B.K.236/2 hükmü göz önünden uzak tutulmamalıdır.Buna göre kanuni temsilcinin sınırlı ehliyetsizi kendisine yapılan bağışlamadan men etmek veya verilmiş şeyin geri verilmesini emretmek yetkisi vardır.Bu yetki kullanılırsa bağışlama hükümsüzleşir.Sınırlı ehliyetsiz bir miras sözleşmesinde ölüme bağlı tasarruftan yararlanan taraf olabilir.Karşılıksız kazanmaları sınırlı ehliyetsiz kendisi yapabilmekle birlikte kanuni temsilcisi de bunları onun adına yapabilir.

cc-Sınırlı ehliyetsizin temsilci olabilmesi:

Medeni kanunda açık bir hüküm olmamasına rağmen doktrinde mümeyyiz küçükler ve mümeyyiz mahcurların kendilerine verilen temsil yetkisini kullanabilecekleri ve rızai temsilci sıfatıyla temsil olunan adına işlem yapabilecekleri kabul edilmektedir.

dd-Ehliyetin genişlediği durumlar:

1-Kendisine sulh mahkemesi tarafından bir meslek veya sanatla uğraşmasına açıkça ya da zımnen izin verilen vesayet altındaki kimse bu sanat ve mesleğin gerektirdiği her türlü fiili yapabilir ve borçlandırıcı fiilinden kendi malvarlığı ile sorumlu olur.

2-Velisinin rızası ile aile haricinde yaşayan çocuk onlara karşı olan borçlarını ihlal etmemek üzere kazancını dilediği gibi sarfedebilir.Vesayet altındaki kimse kendi tasarrufuna bırakılan malları bizzat idare etmek hakkını haizdir.

d)Sınırlı ehliyetsizlerin temsil edilmesi:

Kanuni temsilcinin sınırlı ehliyetsizi temsil ederek yaptığı işlemlerle sınırlı ehliyetsiz hak elde eder ve borç altına girer.Ancak temyiz kudretine sahip 16 yaşında bulunan ve vesayet altındaki kimsenin mallarını idareye müteallik mühim tasarruflarda mümkün oldukça onun reyi alınır.Vesayet altında bulunan kişinin bu reyi vasiyi mesuliyetten kurtarmaz.

2-Hukuka aykırı fiillerinden sınırlı ehliyetsizlerin sorumluluğu:

Mümeyyiz küçük ve mahcurlar haksız fiillerinden mütevellit zarardan mes'uldurlar.Kusurun bir kişiye isnat edebilmesi bakımından temyiz kudretinin varlığı yeterli olduğu için sınırlı ehliyetsizler haksız fiillerinden ve borca aykırı davranışlarından dolayı doğan zararlardan sorumlu olurlar.Kanunda kusura sonuç bağlanan bütün durumlarda bu sonuç uygulama alanı bulacaktır.Yine sınırlı ehliyetsizlerin kusursuz sorumluluk hallerinde de doğan zararlardan sorumlu olacakları kuşkusuzdur.

d)Sınırlı ehliyetliler:

Bunlar kendilerine kanuni müşavir tayin edilmiş kimselerdir.M.K. bir kimsenin kısıtlanmasına yeterli sebep bulunmamakla birlikte yine de çıkarları için onun fiil ehliyetine bir sınırlama getirilmesi gerekiyorsa ona bir müşavir tayin edilmesini öngörmektedir.

Kanuni müşavir kanuni temsilci olmadığı için bu işlemleri tek başına yapamaz. İşlem gene kendisine müşavir tayin edilen kişi tarafından yapılır. Kanuni müşavir sadece bu işleme muvaffakiyet bildirmek hakkına sahiptir. Bu reyin alınmamış olması durumunda M.K. mad.379 da sayılan işlemin hukuki durumu kanuni temsilcinin iznini almadan bir sınırlı ehliyetsizin yaptığı borçlandırıcı işlemin durumu gibidir.

Kendisine idare müşaviri tayin edilenler ise malları üzerinde idare hakkından yoksun kalırlar. Yani malların yönetimi ile ilgili işlemler açısından kendisine müşavir tayin edilen kişi kısıtlanmış gibidir.

&4)Kişisel Hal:

1-Genel Bakış:

Toplum içinde bir kişiyi diğerinden ayırmaya o kişinin ferdi ailevi ve siyasi durumunu tayine yarayan birçok özellikleri vardır. Adı yaşı cinsiyeti evlilik durumu gibi. İşte bu özelliklerin tümü kişinin halini (statüsünü) belirtir. Kişinin hali ve bunları meydana getiren unsurlar o kimsenin özellikleri olduğuna göre başkasına devredilemezler

- a)Ferdî hali meydana getiren unsurlar:Kişinin adı cinsiyeti yaşı bu grupta yer alır.
- b)Ailevi hali meydana getiren unsurlar:Kişinin evli veya bekar dul veya boşanmış olması hısımlık ilişkileri de bu grupta yer alır.
- c)Siyasi hali meydana getiren unsurlar:Kişinin vatandaşlık ve hemşehrilik durumu mahkum olup olmaması da bu grupta yer alır.

Kişinin ferdi ve ailevi hali dar anlamda kişinin hali veya kişinin medeni hali olarak da ifade edilir. Bir kişinin hali onu toplum içindeki durumunu belirlemeye yaradığı cihetle onun şahsı kadar toplumu da ilgilendirir. Bu yüzden kişisel hali düzenleyen kurallar kamu düzeninin ilgilendirdiği için emredici hukuk kuralı niteliği taşırlar.

II-Kişinin Adı:

1-Genel bilgiler: Bir kişinin hüviyetinin tespitinde ilk bakılacak unsur onun adıdır. Ad üzerindeki hak kişilik haklarının bütün özelliklerini taşır mutlak devredilemez; uzun süre kullanılsa dahi devam eder. Ad üzerindeki hakkı sahibi istediği gibi kullanabilir. Bunun sınırı üçüncü kişilerin haklı menfaatidir. Ad sahibi olma hakkı sadece gerçek kişilere tanınmış olmayıp aynı zamanda tüzel kişilerin de sahip olduğu haktır. Tüzel kişilerde ad üzerindeki hukuki korumadan yararlanır.

2-Adın çeşitleri:

- a)Soyadı: Nesilden nesile intikal eden ve bir kişinin bir soya bir aileye bağlılığını ifade eden addır.
- b)Öz ad: Aynı ailenin fertlerini birbirinden ayırmaya yarayan addır. Tek bir kelimedenden ibaret olabileceği gibi birden çok kelimedenden de teşekkül edebilir.
- c)Müstear ad (takma ad; mahlas) Bir kimsenin belirli bir iş yaptığı bir faaliyette bulunduğu sırada gerçek adının yerine kullandığı takma addır.
- d)Lakap: Üçüncü kişiler tarafından keyfi olarak bir kişinin adının yanına eklenen veya adı yerine kullanılan ve böylece o kişiyi nitelendiren bir addır.
- e)Ticaret Unvanı: T.K. mad.41/2 uyarınca her tacir ticaret işletmesine ilişkin işlemleri ticaret unvanı ile yapmaya ve işletmesi ile ilgili senet ve diğer evrakı bu unvan altında imzalamaya mecburdur. Ticaret kanununun bu hükmü uyarınca kullanılan ticaret unvanı da bir addır.

3-Adın kazanılması:

a)Soyadının kazanılması:

Soyadı ya nesep bağı ile ya evlenme ile ya da evlat edinme yolu ile ya da idari kararlarla kazanılır.Soyadı kanunu çıktığı zaman seçerek de soyadı kazanma imkanı tanınmıştır.

aa)Nesep bağı yoluyla:Evlilik içinde doğan çocuk doğar doğmaz babasının soyadını kazanır.Bu hüküm emredicidir,şu veya bu şekilde çocuğa başka bir soyadı verilmesi mümkün değildir.Evlilik dışı çocuklardan babaları tarafından tanınanlar veya kişisel sonuçlarıyla babalığa hüküm alınarak babalarına gayri sahih nesep bağıyla bağlananlar babalarının soyadını alırlar.Evlilik dışı çocuğun nesebi ana babanın evlenmesiyle düzelmişse çocuk babasının soyadını alır.Evlilik dışı çocuk babaya gayri sahih nesep yoluyla bağlanmamış ise veya nesebi düzelmemişse ananın soyadını alır.Ana başka bir erkekle evliyse çocuk anasının kızlık soyadını alır.

bb)Evlenme Yoluyla:Evlilik bağı kurulur kurulmaz kadın kocanın soyadını alır.Bu hüküm de emredicidir.1998’de yapılan değişikliklerle evlenen kadının kendi soy ismini kullanmasına izin verilmiştir.Boşanma ile evlilik sona ererse kadın bekarlık soyadına geri döner.Şayet kadının menfaatine uygun düşerse kadının talebiyle hakim kocasının soyadını taşımasına izin verir.Ancak koca şartların değişmesi halinde bu iznin kaldırılmasını talep edebilir.Kadının boşanmadan sonra bekarlık soyadına döneceği emredici şekilde görülse bile bu düzenleme ihtiyaçlara cevap vermediğinden “evlenmeden önceki soyadına” olarak yorumlanması daha uygun olur.Evliliğin butlan kararı ile sona ermesinden sonra kadın önceki soyadına döner.

cc)Evlat edinme yoluyla:Her kimse başka biri tarafından M.K.hükümlerine göre evlat edinilince evlatlık kendisini evlat edinenin soyadını alır.Evlat edinilenin reşit olması sonucu etkilemez.Evlat edinme ilişkisi sona ererse evlatlık eski soyadına döner.Evlat edinenin ölümü evlatlık ilişkisini sona erdirmedeğinden evlatlık evlat edinenin soyadını taşımaya devam eder.

dd)İdari karar ile:Soyadı kanunu gereğince kendiliğinden bir soyadı seçmeyenlerle anası babası belli olmayanlara soyadı idari makamlarca bir kararlarla verilmiş söz konusu kişiler soyadlarını bu idari kararlarla kazanmışlardır.Nüfus kanununun 21.maddesine göre de anası babası belli olmayan çocukların soyadını nüfus memuru koyar.

ee)Soyadı seçme yoluyla:2 Ocak 1935 tarihinde yürürlüğe giren soyadı kanunu ile her Türk için soyadı taşıma yükümlülüğü getirilince iki yıl içinde soyadı seçme imkanı tanınmıştır.

b)Öz adın kazanılması:

aa)Evlilik içi çocuk için:Evlilik içi doğan çocuğun adını velayet hakkına sahip baba ve anası koyar.Ana ve babadan biri ölmüşse yahut temyiz kudreti yoksa yahut velayeti haiz değilse çocuğun adını diğeri tek başına koyar.Ana babanın her ikisi de ölmüşse veya velayet hakları nez edilmişse çocuğun adını vasi koyar.Ana baba çocuğun adını yasal çerçevede içinde dilediği gibi seçebilir.

bb)Evlilik dışı doğan çocuk için:Evlilik dışı çocuklar için öz adı kimin koyacağı hakkında bir hüküm yoktur.Çocuğun velayet anaya verilmişse ana babaya verilmişse babanın çocuğa öz adı koyacağı şayet bir vasi tayin edilmişse vasinin bu işlemi gerçekleştireceği kabul edilir.

cc)Ana babası bilinmeyen çocuklar için:Bu durumda öz adı nüfus memuru koyar.

c)Müstear adın kazanılması:Bu konu tartışmalıdır.Bizce müstear ad ilk kullanımla kazanılmış olmaktadır.

d) Lakabın kazanılması: Lakabın genel bir tarzda kullanılması ve bir kimsenin bu lakapla tanınmış olması ile lakap kazanılmış olur.

4-Adın Değiştirilmesi: Öz ad ve soyadı nüfus kütüğüne yazılmakla belirlenmiş olur. Adın değiştirilmesi doğru olarak kütükte kayıtlı adın değiştirilmesi bir ek yapılması bir harfin çıkarılması hallerinde söz konusu olur.

a) Adın değişmezliği kuralı: Bir kimse zorunlu olarak taşıdığı öz adını dilediği gibi dilediği zaman değiştiremez. Çarpışmakta olan toplumsal yararlarla kişisel yararı bağdaştırmak üzere kanunumuz adın değiştirilmesini ancak haklı bir sebep bulunması halinde müsaade etmiştir.

b) Ad değişikliğini haklı kılan sebepler: Haklı sebeplerin neler olacağı hakkında önceden bir şey söylemek imkanı yoktur. Herhalde dürüstlük kuralına göre kişinin o adı taşımamakta bir yararı varsa adının değiştirilmesine cevaz verilmelidir. Aileden birinin önemli işlemesi halinde diğer bireylerin ad değiştirme yönündeki istekleri haklı görülebilir. Veya din ya da uyruk değiştirilmesi halinde adın değiştirilmesi talebi de haklı görülebilir.

c) Usul: Dava ilgilinin "oturduğu yer" (ikametgah) asliye mahkemesinde açılır. Dava Cumhuriyet Savcısı ve nüfus baş memuru veya nüfus memuru huzuruyla görülür ve karara bağlanır. Mahkeme kararına karşı taraflar Yargıtay'a başvurabilir. (Temyiz yolu açık) Ad değiştirmek kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardanır. Hakkın şahsen kullanılması gerekir. Ve kullanmak için temyiz kudretinin varlığı yeterlidir. Mahkeme kararı ile kabul edilen değişiklik nüfus siciline kayıt ve ilan olunur.

d) Adın değiştirilmesine itiraz: Bir kişinin adının değişmesi yüzünden bir başka kişi zarara uğrarsa bu kişi değişikliği öğrendiğinden itibaren 1 yıl içinde değişiklik kararına itiraz edebilir. İtiraz ad değişikliğine karar veren mahkemeye yapılır. Soyadını değiştirenin yalnız eşiyile reşit olmayan çocuklarının da birlikte soyadlarının değişeceği kabul edilir.

5-Ad üzerinde hakkın korunması:

M.K.25.maddesi kişinin adının iki çeşit tecavüze karşı korunması imkanını düzenlemiştir. Adın ihtilafa meydan vermesi ve adın gaspı. Ad üzerindeki hak bir kişilik hakkı olduğundan ada tecavüz kişilik hakkına da tecavüz teşkil eder.

a) Adın ihtilafa meydan vermesi halinde koruma: Bu bir kimsenin bir adı taşıyamayacağı itirazı ile karşılaşmasıdır. Bu hallerde kanun adın sahibini korumak için kendisine o adı taşımaya ve kullanmaya hakkı olduğunun tespitini hakimden talep hakkını tanımıştır.

b) Adın gaspı halinde koruma: Adın gaspından maksat bir kimsenin hakkı olmadan başkasının adını kullanmasıdır. Fakat özellikle bir kişiyi belirlemeyen başkalarının da sahip olduğu bir adın bir ürüne verilmesi adın gaspı değildir. Gasp halinde adı haksız olarak kullanan kimsenin bu konuda kusuru bulunsun bulunmasın, kanun, adın sahibine adın haksız yere kullanılmasına son verilmesini talep etme hakkı tanımıştır. Uymayan mütecevize karşı "tecavüzün men edilmesini dava hakkı edilebilir. Adın tecavüze uğrayacağı hakkında inandırıcı belirtiler varsa önleme davası da açılabilir. Şayet adı gasbeden kimse kusurlu ise adın sahibi ayrıca eğer uğradığı bir zarar varsa bu zararın tazminini isteyebilir.

c) Kişiliği koruyan davalardan yararlanma: Adın sahibini küçük düşürecek şekilde bir eşyaya ya da hayvana verilmesi kişiliğe tecavüz teşkil eder ve kişiliği koruyan davalardan yararlanılabilir.

III)Hısımlık:

1-Kavram:Hısımlık bir kişinin belirli bir kişi grubu içinde belirli hale gelmesini sağlayan önemli bir ilişkidir ve esas itibariyle bir kişinin bir soya bağlılığını ifade eder.Bu anlamdaki hısımlığa kan hısımlığı denir.Bundan başka bir kişinin eşinin kan hısımları ile de hısımlık olacağı kabul edilmiştir.Buna da sıhri hısımlık (kaim ya da kayın hısımlığı) da denir.Nihayet bir kimsenin bir başkası tarafından evlat edinilmesi ile de kan hısımlığına benzer bir ilişkinin sözleşme ile kurulduğu ifade edilir.Buna calı (yapmacık) veya sun'i hısımlık denir.

2-Kan hısımlığı:

a)Kan hısımlığı birbirinden üreyen veya ortak bir asıldan üreyenlerin aralarındaki bağı ifade eder.

aa)Usul fûru hısımlığı:Birbirinden üreyenlerin hısımlığına denir.Büyük baba oğlu ve torunu arasındaki hısımlık.Bu hısımlık düz çizgi şeklinde gösterilir.Bunun için düz çizgi kan hısımlığı da denir.Usul yerine üstsoy fûru yerine de altsoy da denir.

bb)Civar hısımlığı:Ortak asıldan üreyenlerin hısımlığına denir.Yeğenler arasındaki hısımlık böyledir.Buna da yan çizgi hısımlığı da denir.İki civar hısımlarının bir tek kökleri ortak ise bunlar yarım kan civar hısımlıdır.İki kökleri ortak ise tam kan civar hısımlı olurlar.

b)Hısımlık derecesi:M.K.mad.17'ye göre hısımlığın derecesi nesillerin adedine ile ölçülür.Pratik bir ifade ile iki kişi arasındaki hısımlık derecesi aralarındaki çizgi sayısına göre belirlenir.Civar hısımlığı 2.dereceden başlar.

c)Kan hısımlığına bağlanan hukuki sonuçlar:

1-Evlenme yasağı:Usul fûru arasında evlenme kesinlikle yasaktır.3.dereceye kadar olan civar hısımlarının da evlenmesi yasaktır.

2-Dernekçe oy kullanma yasağı:Dernek üyeleri dernekle usul fûru arasındaki işlerde oy kullanamazlar.

3-Vasi olmada:Vasi olarak atanmada kan hısımlığı tercih sebebidir.

4-Mirasçılık:M.K.kanuni mirasçılık ve mahfuz hisseli mirasçılık sıfatını kan hısımlığına göre belirlemektedir.

5-Nafaka ödeme yükümlülüğü:Herkes yardım etmediği takdirde kötü duruma düşecek usul ve fûruuna yardım etmekle mükelleftir.

6-Tanıklıktan kaçma:Hukuk ve ceza davalarında usul fûru ile 3.dereceye kadar olan civar hısımları mahkemede tanıklık yapmaktan kaçınabilir.

7-Hakimin davaya bakma yasağı ve davaya bakmaktan kaçınabilmesi:Hakimin usul ve fûru ve 3.dereceye kadar olan civar hısımlarının taraf olduğu davalara bakması yasaktır.Diğer taraftan hakim 4.dereceye kadar olan hısımlarının taraf olduğu davaya bakmaktan kaçınabilir.

8-Anonim ortaklıkta denetçi olamama:Anonim ortaklığında yönetici olanların usul fûru olanların denetçi olamayacakları kabul edilmiştir.

3-Sıhri Hısımlık:

a)Anlamı:Bir kimsenin eşinin kan hısımları ile arasındaki hısımlıktır.Halk dilinde yerleşmiş ifade ile kayın hısımlığı olarak da ifade edilir.Bir kimsenin kayınpederi veya kaynanası o kimsenin usul fûru sıhri hısımlıdır.Eşin erkek kardeşi civar sıhri hısımlıdır.Sadece bir eşin kan hısımları ile diğer eş sıhri hısımlı olabilir.İki eş arasında hısımlık yoktur ve bir eşin hısımları ile diğer eşin hısımları arasında da bir hısımlık bağı yoktur.Evliliğin boşanma ve butlan kararı ile sona ermesi doğmuş olan sıhri hısımlığı sona erdirmez.

b) Sıhri hısımlığın derecesi: Sıhri hısımlığın dereceleri kan hısımlığının dereceleri ile aynıdır. Bir eşe kan hısımları hangi derecede hısımlık ise diğer eşe de o derecede sıhri hısımlık olur.

c) Sıhri hısımlığın hukuki sonuçları:

1- Evlilik sona ermiş olsa bile eşlerin birbirlerinin usül fûru kan hısımları ile evlenmelerine engeldir.

2- Vasi olarak atanmadan sıhri hısımlık tercih sebebidir.

3- Usul hukukunda usül fûru veya 2. derecede dahil civar sıhri hısımlığı tanıklıktan kaçınma sebebi olarak görülmüştür.

4- Davanın usül fûru veya 2. derece dahil civar sıhri hısımları ile ilgili olması halinde hakimin davaya bakması yasaktır.

4- Evlat edinmeden doğan hısımlık:

Evlat edinilenle evlatlık ve evlatlığın fûruu arasında kan hısımlığına benzeyen bir sun'i hısımlık doğar. Evlatlık ilişkisi evlat edinme sözleşmesi ile doğar. Evlat edinmeden doğan evlatlık ilişkisi sadece evlat edinilenle evlatlık ve evlatlığın fûruu arasında oluşur. Evlatlık bağı sona erdirilirse bu bağ ortadan kalkar. Miras hukuku açısından evlatlık ve fûruu evlat edinene mirasçı olurlar; evlat edinilenin kan hısımlarına mirasçı olamazlar. Diğer taraftan evlat edinilen evlatlığa mirasçı olamaz. Ancak evlat edinilenle evlatlık sözleşme ile mirasçılık hakkını kaldırabilirler. Evlatlık ilişkisi sona erince buna bağlı hısımlık da sona erer.

IV) İkametgâh:

1- Kavram ve önemi:

İkametgâh bir kişinin bir yere bağlılığını ifade eden kavramdır. İkametgâh bir kişinin kanundaki şartlar uyarınca bir yerle olan ilişkisidir. İkametgâhın önemi herkesin bir ikametgâhı olması ilkesini gerekli kılmıştır. Bunun yanında herkesin ancak tek bir ikametgâhı bulunması ilkesi yer almıştır. Birincisine ikametgâhta gereklilik ilkesi ikincisine ikametgâhta teklik ilkesi adı verilir.

2- İkametgâhta gereklilik ilkesi ve ikametgâhın çeşitleri: M.K. sisteminde her kişi sorunlu olarak bir ikametgâha sahiptir. Aslolarak ikametgâh bir kişinin niyetinin değerlendirilmesi ile tespit edilir. Bu tarzda belirlenen ikametgâha ihtiyari ikametgâh (isteğe bağlı) denilmektedir. Fakat böyle bir yerin tespit edilememesi durumunda kanun ikametgâh sayılacak yeri tayin eder. Bu tarzda tespit edilen ikametgâha itibari (saymaca) ikametgâh denir.

a) İhtiyari ikametgâh: M.K. ihtiyari ikametgâhı yerleşmek niyetiyle oturlan yer olarak ifade etmektedir. İki unsurun gerçekleşmesiyle belirlenebilir.

aa) Birinci unsur oturlan yerdir. Objektif unsur da denilir. Bir yerde oturmak geçici olarak bir yerde bulunmaktan öteye bir ilişki kurmak anlamına gelir. Yerleşme niyetinin bulunması bu yere ikametgâh sıfatını kazandırır. Aksi halde burası konut (mesken) durumundadır.

bb) Oturlan yere ikametgâh sıfatını kazandıracak "yerleşme niyeti" ne sübjektif unsur denir. Yerleşme niyeti bir kimsenin söz konusu yeri yaşamasının; kişisel ilişkilerinin, aile hayatının, mesleki faaliyetinin merkezi kılmasından anlaşılır. İkametgâhın varlığını kabul etmek için yerleşme niyetinin daimi olması da gerekmez. Yerleşme niyeti ile kurulan bir yerin ikametgâhın kurulması için bu yerin bir ev olması şart değildir, bir otel odası da mümkündür.

b)İtibari İkametgah: Bir kimse ancak yeni bir ikametgah kurmakla eski ikametgahıyla olan ilişkisine son verir. Bir kimse eskiden oturduğu yerden kesin olarak ayrılmış fakat henüz yerleşmek niyeti ile yeni bir yer seçmemişse böyle bir yer seçinceye kadar artık oturmadığı ve yerleşme niyetini kaldırdığı eski ikametgahı onun ikametgahı addolunur. Keza ikametgahı belli olmayanların fiilen oturdukları yer yani meskenlerinin bulunduğu yer yerleşme niyeti bulunmasa bile onların ikametgahı addedilir. İşte bu tarzda kanunun addettiği yerlere “itibari ikametgah” denir.

c)Kanuni ikametgah: Aslolan herkesin ihtiyari bir ikametgaha sahip olmasıdır. Fakat bazı hallerde kanun bir kişinin ikametgahını başkalarına bağlı olarak tayin eder. Bu takdirde kanuni ikametgah söz konusu olur. Bu tarzda bağımlı ikametgah evli kadınlar ile velayet vesayet altındakiler için söz konusudur.

aa)Evli kadının ikametgahı:

aaa)Genel olarak: Evli kadının ikametgahı kocasının ikametgahıdır. Kanuni istisnalar saklı kalmak kaydıyla karının ikametgahını kocaninkinden farklı bir yerde kurmasına imkan yoktur.

bbb)İstisnalar: Kocanın ikametgahı belli değilse karısı bağımsız bir ikametgah kurabilir. Hüküm ancak kocanın ikametgahının bilinmemesiyle uygulanır. Karının kocasından ayrı yaşamamakta haklı olduğu hallerde de ayrı bir ikametgah kurma yetkisi vardır. 4 ayrı halde böyle bir yetki kazanılır.

- Hakim ayrılığa hükmetmişse
- Evlilik birliğini korumak için tedbir olarak ortak hayata son vermişse
- Ortak hayatın devamı yüzünden karının sağlığı şöhreti ya da işinin ilerlemesi ciddi olarak tehlikeye düşmüşse
- Boşanma veya ayrılık davası açılmışsa dava süresince kadın ayrı bir ikametgah kurabilir.

bb)Velayet altındaki çocuklar: Velayet altındaki çocukların ikametgahı velayeti haiz ana babanın ikametgahıdır. Bu hakka ana babadan biri haizse ikametgah ona göre düzenlenir. Ananın ayrı bir ikametgah kurmaya hakkı olduğu durumlarda çocuğun ikametgahı babaya göre belirlenir. Velayeti haiz olanların ölümü ile velayetin sona ermesi halinde vesayet altına alınca kadar velisine göre belirlenmiş ikametgaha bağlı kalacağı kabul edilir. Velayet hakkı sahibinin ikametgahı belli değilse ve çocuk başka bir ikametgaha bağlı değilse temyiz kudretine sahip olmak kaydıyla çocuk ihtiyari bir ikametgah kurabilir. Velayet hakkı sahibinin fiilen velayet hakkından feragat ettiği hallerde çocuğun ikametgahının velayete bağlı olarak tayinine doktrinde istisnalar getirilmiştir. Buna göre velayeti fiilen kim kullanıyorsa ikametgah ona göre belirlenir. Evlilik dışı çocuğun velayet hakkı ana babadan hangisine veriliyorsa ikametgahı da buna göre düzenlenir. Evlilik dışı çocuk velayet değil de vesayet altına konulmuşsa ikametgahı vesayet makamının bulunduğu yerdir. Vesayet altındaki kimsenin ikametgahını değiştirmesi sulh mahkemesinin izni ile olur. M.K.396 uyarınca sulh mahkemesi tarafından bir meslek ya da sanatla uğraşmasına izin verilen kişilerin bağımsız ikametgah kurması uygun görülmelidir. Vesayet altında bulunan evli kadının ikametgahı vesayet makamının bulunduğu yer değil kocasının ikametgahıdır.

3-İkametgahta teklik ilkesi: Bir kimsenin ancak bir tek ikametgahı bulunması ilkesi ikametgahtan beklenen amacın görülmesini sağlar. Bir kimsenin bir ikametgahı bir ticarethanesi, ticarethanesinin bir şubesi olur.

V)Kişisel Hal Sicilleri:

1-Anlamı ve Düzenleniş Tarzı:

Bir kimsenin kişisel hallerinin düzenlendiği sicillere kişisel hal sicilleri adı verilir.Bu siciller sayesinde gerek devler gerek kişinin kendisi açısından kişisel hali kolayca belirlenmesi imkanı sağlanmış olur.Her Türk Türkiye'deki ikametgahının veya sonradan ikametgah olarak edindiği yerin nüfus memurluğuna kendisini yazdırması ve bir nüfus cüzdanı almaya mecburdur.Reşit olmayanların nüfus olaylarını yazdırıp nüfus cüzdanlarının alınmasına veli ya da vasi ödevlidir.Doğum ölüm evlenme boşanma gaiplik nesep tashihi tanıma evlat edinme evlatlık sözleşmesinin kaldırılması ve yer değiştirme olaylarının bildirilmesi yükümlüğü kanunda ayrı ayrı belirtilmiştir.Yükümlülüğü yerine getirmeyenlere para cezası öngörülmüştür.

2-Nüfus İşleri Örgütü: Kitap sayfa:107

3-Kişisel Hal sicilleri ve tutulması:Nüfus kütükleri ilçe esasına göre tutulur.Her mahalle ve köy için ayrı kütükler tutulur.Bu kütüklerin tutuluş şekilleri ve bütün belgelerin formülleri yönetmelikle belirlenir.

a)Doğum Kütüğü:Bu kütük nüfus dairesinde tutulan doğum tutanaklarının tümünden oluşur.Doğumu en geç bir ay içinde nüfus memurluğuna bildirmek gerekir.Bu beyan iki tanık yanında sözlü olarak yapılır.Ölü doğan çocuklar nüfus kütüğüne kayıt edilmezler.Bunlar hakkında doğum tutanağı düzenlenmez.

b)Ölüm Kütüğü:Bu kütük ölüm tutanaklarının bir dizi haline getirilmesiyle oluşturulur.Her ölüm ve bulunan her ölü M.K.41'e göre en çok 10 gün içinde nüfus memuruna bildirilmesi gerekir.Ölüm hangi yerde vuku bulmuş ise o yerin nüfus memurluğuna bildirilir,ölüm yeri bilinmiyorsa ceset nerede bulunmuş ise oranın ölüm bir taşıt içinde olmuşsa bu taşıttan çıkarıldığı yerin nüfus memurluğuna bildirilir.

c)Yer değiştirme kütüğü:Bu kütük yer değiştirme tutanaklarının bir dizi haline getirilmesiyle oluşur.Nüfus kanunu ikametgahın değiştirilmesi halinde yeni ikametgah itihaz edilen yere varış tarihinden itibaren 2 ay içinde aile kütüğünü yeni ikametgaha nakledilmesi zorunluluğunu getirmiştir.

d)Evlenme Kütüğü:Bu kütük evlenme belgelerinden oluşur.Evlenme tarihinden başlayarak 1 ay içinde evlenme akdini yapanlar.örneğine uygun 3 nüsha evlenme bildirisini bulunduğu yer nüfus memurluğuna onlar de erkekle kadının kayıtlı olduğu nüfus memurluğuna göndermekle yükümlüdür.

e)Boşanma Kütüğü:Bu kütük boşanma belgelerinin bir kütük haline getirilmesiyle oluşur.Boşanma kararını veren mahkemenin başkatibi kararın kesinleştiği andan itibaren 30 gün içinde 3 nüsha karar örneğini bulunduğu yer nüfus müdürlüğüne bu müdürlükte kararı kocanın kayıtlı bulunduğu nüfus memurluğuna gönderir.Burada kararlardan biri merkez arşive diğeri de karının kaydının nakledileceği yer nüfus idaresine gönderir.

f)Kayıt ve yaş tashihi kütüğü:Nüfus kanunu kayıt ve yaş belgelerinin de bir kütük haline getirilmesini amirdir.

g)Diğer kişisel hal değişiklikleri kütüğü:Yukarıda belirtilen kişisel hal kütüklerinin dışında kalan kişisel hal değişikliklerine ilişkin belgelerin de bir kütük haline getirilmesi gerekir.

h)Aile kütüğü:Yukarıda sayılan münferit kütükler yanında bir de aileye bağlı kişilerin bütün kişisel hallerini toplu olarak gösteren bir kütük tutulur.Her mahalle ve köy için farklı aile kütüğü tutulur.Aynı soydan gelen aynı soyadını taşıyan fakat ayrı yaşayan aileler için ayrı kütük tutulur.Aile kütükleri ailedeki tüm bireylerin adlarını cinsiyetlerini yaşlarını

babasının anasının soyadlarını sağ olup olmadıklarını doğum yeri ve tarihlerini vücuttaki değişikliklerini okur-yazar olup olmadıklarını medeni hallerini ve diğer kişisel hal değişikliklerini gösterir. Aile kütüklerinde kayıtlı fertlerin evlat edinilme evlenme hallerinde kayıtları kapanır. Ailenin kaydı ise yer değiştirmeler ailenin bütün fertlerinin ölmesi kızların ve kadınların evlenmesi ile kapatılır.

4-Sicil tamamlayıcı kayıtlar ile kişisel hal değişikliklerinin kütüğe işlenmesi: Sicili tamamlayıcı kayıtlar N.K.47.mad “meslek sanat din ve herhangi bir arıza sebebiyle vücuttaki şekil değişiklikleri ile nüfus kütüklerine yazılması gerektiği halde her nasılsa yazılmamış ve dayanağı belgede kalmış olan ana baba adı doğum yeri cinsiyet ve soyadı gibi haller “olarak ifade edilmiştir. Bunlar ilgililerin bağlı buldukları daire kurum ve işyerinden köy ve mahalle ihtiyar kurulundan alacakları belge ve ilmuhaber üzerine en büyük idare amirinin emri ile aile kütüklerine işlenir.

5-Cinsiyet değişikliğinin kütüğe işlenmesi:

6-Kütükteki yanlışın düzeltilmesi: Nüfus kütüklerindeki yanlışların düzeltilmesi için hakimden karar alınması gerekir. Yaş ad soyad ve diğer kayıt değiştirme davalarına bakmaya ilgilinin bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesi yetkilidir. Düzeltme davası Cumhuriyet başsavcısı ve nüfus başmüdürü veya memuru huzuru ile görülür ve karara bağlanır. Nüfus memuru her safhada yargılamada bulunabilir ve gerekli gördüğü takdirde temyiz yoluna da başvurabilir. Kesinleşen karar üzerinde aile kütüğünde düzeltme ilgilinin künyesindeki düşünceler sütununa yazılarak yapılır.

7-Nüfus Kütüklerine ilişkin ilkeler:

a) Sicil kayıtlarının bütünlüğü ilkesi: Kişisel hal ve kütüklerinin ayrıntılı ve düzenli bir biçimde tutulması ile güdülen amaç tüm ülke içindeki veya dışındaki vatandaşların kişisel hal ve değişikliklerin tam ve toplu olarak belirtilmesidir.

b) Kamuya kapalılık ilkesi: M.K.’daki diğer sicillerin aksine nüfus kütükleri kamuya açık siciller değildir. Nüfus kütükleriyle dayanaklarının ancak nüfus başmemuru ve sorumlu memurlarla denetleme ve teftişe yetkili olan kimseler görüp inceleyebilirler. Askerlik şubesi ve adalet mercilerinin dışında mahallin en büyük idare amirinin yazılı emri olmadıkça hiçbir daireye kopya özet ve bilgi verilemez.

c) Nüfus kayıtlarının ispat gücü: Kişisel hal sicilleri de resmi sicillerin ispat gücüne sahiptir. Bunlara dayanılarak tespit edilmiş olayların bir hukuki işlem olduğunu aksi sabit oluncaya kadar itibarda olacaklarını belirtmiştir. Nüfus kaydının yokluğu ölüm ve doğumun belirlenmesi için açılan davanın reddini gerektirmez.

8-Kişisel hal kütüklerini tutan memurların sorumlulukları: kitap sayfa: 114

& 5-Kişiliğin Korunması:

I-Genel olarak kişilik ve kişiliğin korunması: Hukuk düzeni kişilere sadece hak ve borç sahibi olabilme yeteneğini tanımamakta onlara bu kişiliği oluşturan esas değerlere karşı yönelmiş saldırılara karşı kendini koruma hakkı da tanımıştır. Bir kişinin özellikleri hak ve fiil ehliyeti hürriyeti bedeni ve manevi varlıkları onun kişiliğini meydana getirir. Kişilik insanın insan olması dolayısıyla ayrılmaz bir biçimde sahip olduğu hakları içerir. Bunlar para ile ölçülemeyen devredilemeyen mirasçıya geçmeyen mutlak haklardır. Kişiliğe bağlı nedenlerin

tümü üzerindeki hakkı belirtmek üzere genel kişilik hakkı deyimi kullanılmaktadır.Genel kişilik hakkını somut münferit görünüşlerine münferit kişilik hakları denir.Kişilik hakkının belirleyici özelliği bu kişiliğe tecavüz edilmemesini istemek yetkisidir.Kişiliğin korunmasını isteme hakkı sadece gerçek kişilere tanınmış bir hak olmayıp tüzel kişilerin de yararlanacağı bir haktır.

II)Kişilik haklarının nitelikleri:

a)Kişilik hakları mutlak hak karakteri taşımaktadır.Bu nedenle tecavüz eden herkese karşı ileri sürülebilir.

b)Kişilik hakları şahıs varlığı haklarına dahil olduklarından hiçbir şekilde maddi değere sahip değildirler.Ancak bir kişilik hakkına saldırı maddi ya da manevi zarara uğramaya yol açabilir.Bu durumda zararın tazminini isteme hakkı da doğar.

c)Kişilik hakları kişinin kişiliğinden ayrılmaz bir karakter taşıdığından vazgeçilmesi ve devredilmesi mümkün değildir.

d)Bu hakların mirasçuya geçmesi de mümkün değildir.

e)Bu haklar zamanaşımına uğramaz ve hak düşürücü süre de işlemez.Ancak kişilik haklarına saldırı nedeniyle kazanılan alacak hakkı zamanaşımına uğrar.

f)Kişilik hakları esas olarak savunma sağlayan haklardır.Yani kişiye 3.kişilerden gelen saldırılara karşı korurular.

III)Kişilik Hakkının kapsamı:İnsan varlığını nitelendiren değerlerin teker teker sayılması mümkün değildir.Ancak doktrin en önemli münferit kişilik haklarını ayrı ayrı değerlendirme eğilimindedir.Bunlar kısaca:

1-Kişilik hakkının konusu olan değerler:

a)Ad:Kişinin adı üzerindeki hakkı münferit bir kişilik hakkıdır.

b)Hayat sağlık ve vücut tamlığı:Kişinin hayatı sağlığı ve vücut tamlığı kişiliğine dahildir.Hayat hakkının en temel hakkı olduğu kuşkusuzdur.Kişinin vücut bütünlüğü de mutlak ve saygı gösterilmesi gereken değerlerden biridir.

aa)Tıbbi müdahaleler:Kişinin sağlığına kavuşmak için tedaviye rıza göstermesi,doktorun müdahalesinin hukuka aykırı olmasını engeller.Fakat tedavi ve koruma amacı olmayan tıbbin gelişmesine hizmet eden deneysel amaçlı uygulamalar hastanın üzerinde rızası olsa dahi kullanılamaz hukuka aykırı olur.Vücut bütünlüğünün dokunulmazlığı aynı zamanda insan haklarının da bir parçasıdır.Bu çerçevede kişinin işkence görmesi vücut bütünlüğüne saldırı teşkil eder.Kişinin hem fiziki hem ruhi değerleri vücut bütünlüğüne dahildir.Örneğin birisini yaralamak ona hastalık geçirmek vücut bütünlüğüne saldırı olduğu gibi kişinin ruhi dengesini sarsmak da aynı anlama gelir.

bb)Organ ve doku nakli:Alıcıya sağlık kazandırmak için canlıdan veya cesetten organ veya doku alınarak aktarılması üstün bir amaca hizmet ederken verici yönünden kişilik haklarına müdahale anlamına gelir.Kanun canlı kişiden organ naklini ancak hayat için zorunlu olmayan ve verilmesi halinde kişinin yaşama şansını ve yaşama biçimini etkilemeyecek organlar için mümkün kılmaktadır.Canlı kişiden organ alınması vericinin 18 yaşını doldurması ve temyiz kudretine sahip olması şartına bağlıdır.Ölüden organ alınması esas olarak onun sağlığında verdiği rızaya bağlıdır.

cc)Cinsel faaliyete ilişkin müdahaleler:

aaa)Kural olarak kişinin üreme sonucunu doğuran faaliyetlerine müdahale hukuka aykırıdır.Kişinin ancak iradesi ile bu faaliyetlerine müdahale edilerek bu faaliyetleri engellenebilir.

bbb)Cinsiyet değişikliği:Doktrinde hükmün amaca göre yorumlanarak sadece tedavi amaçlı cinsiyet değişikliğine izin verilmesi gerektiği isabetli olarak savunulmaktadır.

c)Faaliyet özgürlüğü:Kişinin hürriyeti hak ve fiil ehliyeti kişiliğin kapsamına girer.Herkes hayat faaliyetlerini özgürce düzenlemek hakkına sahiptir.Bu özgürlüğün içine herhangi bir yerde kalma veya oradan ayrılma herhangi bir işi yapma gibi özgürlükler de girer.Bu özgürlüğün sınırı kamu düzeni ile ilgili düzenlemelerdir.

d)Haysiyet ve şeref:Kişinin haysiyeti ve şerefi de genel kişilik hakkının kapsamı içindedir.Kişinin insan olmak sıfatıyla sahip olduğu bütün özellikler ve sahip olduğu diğer niteliklerin olmadığı veya eksik olduğu fikrini uyandıran ve toplumda küçük düşürmeyi hedefleyen tüm söz yazı ya da resimle yapılan beyanlar şeref ve haysiyetin ihlali niteliği taşır.Bir kişi hakkında hakaret teşkil edecek sözler söylenmesi veya saygınlığını tehlikeye düşüren doğruluğu ispat edilemeyen iddialarda bulunulması şeref ve haysiyete tecavüz teşkil eder.Asılsız ihbarlar da kişiliğe tecavüz teşkil eder.Bu kavramın çerçevesi kişinin sosyal ve mesleki konumuna bağlı olarak da değişebilmektedir.Şeref ve haysiyete saldırının o kişinin adı hedef alınarak yapılması şart değildir.Adı anılmasa dahi 3.kişiler nezdinde tanınmasını sağlayacak işaretler kullanılmış olması da şeref ve haysiyete saldırı teşkil eder.

e)Resim ve Ses:Kişinin resmi üzerindeki hakkı da kişilik haklarına girer.Resim kavramına kişinin bir fotoğrafta filmde veya televizyonda tespit edilmesi ve gösterilmesi girdiği gibi fırça ya da kalemle yapılan resim veya karikatürleri de girer.Kişinin rızası olmadan ve menfaatine aykırı olarak bir resmin kullanılması kişilik hakkına hukuka aykırı tecavüz teşkil eder.Ancak kamuya mal olmuş kişilerin basında veya aktüalite filmlerinde haber amacı ile resimlerinin yayınlanmasında kişilik hakkına tecavüz söz konusu olmaz.Kişinin sesinin yayınlanmasında da aynı esaslar geçerlidir.

f)Kişinin sırları:Kişinin gizli tutulmasında menfaati bulunan sırları da kişilik hakkının içinde girer.Kişinin bu sırlarına “gizlilik alanı da denmektedir.Gizlilik alanına kişinin kendisi ile ilgili kişisel mektup ve yazıları girdiği gibi gizli kalmasında menfaati bulunan bütün sırları girer.Bir kimsenin rızası olmadan bir sırrını öğrenerek yayan kimse kişilik hakkına tecavüzde bulunmuş olur.Örneğin sağlık durumuna ilişkin bir açıklama veya mesleki konuda bilinmemesi istenen bir durumun açıklanması kişilik haklarının ihlali ile sonuçlanabilir.

g)Özel hayat:Kişinin özel hayatının başkaları tarafından bilinmesini istememesi korunmaya değer bir menfaattir.Diğer insanlarla paylaşılmamış olan olaylar için kişinin kamuya kapalı bir çevreye sahip olabilmesi kişiliğine dahil bir unsurdur.Özel çevresindeki hayat tarzına kişinin rızası olmadan yapılacak müdahaleler de tecavüz teşkil eder.Telefonların dinlenmesi veya özel hayata ilişkin olayların kamuya açıklanması vs.de kişilik hakkına tecavüz teşkil eder.Kamuya mal olmuş kişilerin sıradan kişilere göre sınırlanmış özel hayat ve gizlilik alanları vardır.Kabul edildiğine göre kamuca tanınan bir kişinin toplum içindeki mevkiine ilişkin önemli sonuçlar elde edilecekse özel hayatının uygun biçimde öğrenilmesinde toplumun çıkarı vardır ve bu oranda özel hayatına ilişkin olarak yapılacak açıklamalar kişilik hakkına tecavüz teşkil etmez.

IV)Kişiliğin korunması yolları:

M.K.mad.23-24’le kişilik iki türlü tecavüze karşı korunmuştur.M.K.mad.23 kişiliği hukuki işlemlere karşı korumakta M.K.mad.24 ise haksız fiille yapılan tecavüzlere karşı korumaktadır.

A-Kişiliğin hukuki işleme yapılan tecavüze karşı korunması:

Kimse hak ve fiil ehliyetlerinde kısmen de olsa feragat edemez. Kimse hürriyetini devredemeyeceği gibi hürriyetini kullanmayı hukuk ve ahlaka aykırı derecede kısıtlayamaz. Hükümün amacı kişilerin serbest iradeleriyle düzenleyebilecekleri hukuki işlemlerin sınırını çizmektir. Binaenaleyh bir kişinin hak ve fiil ehliyetinden ya da sadece birinden tamamen veya kısmen feragat ettiği konusunda yapacağı hukuki işlem yükleneyeceği bir taahhüt batıldır. M.K.mad.23/2'ye göre kişi hürriyetini de devredemez. Yani köleliği kabul edemez. Kişinin iktisadi varlığını ahlaka aykırı sayılacak derecede tehlikeye sokacak ağır taahhütleri bu hükme aykırı sayılırlar. Bir kimsenin gelecekteki bütün alacaklarını rehnettiği veya devrettiğini belirten bir sözleşme de batıldır. Ayrıca sözleşmelerin çok uzun süreli olması da hürriyetin aşırı ve ahlaka aykırı şekilde kısıtlanması sonucunu doğurduğu takdirde M.K.mad.23'ün uygulanma alanına girer. Ayrıca B.K.mad.19'a göre Şahsi hükümlere müteallik haklara mugayir olmadıkları sürece iki tarafın yaptığı mukaveleler muteberdir. Hükümdeki şahsi hükümlere müteallik haklardan kasıt kişiliğe bağlı haklardır. Bu anlamda kimse hayatını sona erdirecek bir anlaşama yapamaz. Vücut tamlığını ihlal edecek bir sözleşme de ancak hukuka ve ahlaka aykırı olmadığı sürece geçerli olabilir. M.K.mad.23 emredici bir hukuk kuralı olduğundan hakim tarafından re'sen nazara alınmalıdır.

B-Kişiliğin tecavüze karşı korunması:

1-İlke: Kişinin hayatı sağlığı ve vücut tamlığının şeref ve haysiyetinin resminin sesinin özel hayatının gizliliğinin sınırlarının vs. hukuka aykırı tecavüze karşı korunmasından söz edilir.

2-Hukuka Aykırılık: Bir kimsenin şahsiyetin yöneltmiş bir tecavüz bir mutlak hakkı ihlal etmesi sebebiyle hukuka aykırı olabilir. Kişiliği korumaya yönelik her türlü hukuk kuralına aykırılık hukuka aykırılık anlamına gelir. Ancak hukuka aykırılığı kaldıracak bir sebebin varlığı failin davranışını şahsiyete hukuka aykırı davranış teşkil etmekten kurtarır.

3-Hukuka Aykırılığı kaldıracak Sebepler: Maddede hukuka aykırılığı kaldıracak sebepler olarak şunlar belirtilmiştir:

- Mağdurun rızası
- Üstün nitelikte bir özel yar
- Üstün nitelikte bir kamu yararı
- Kanunun verdiği yetki

a)Mağdurun rızası: Mağdurun rızası muteber olmak kadıyla haksız fiillerde genellikle hukuka aykırılığı kaldıran bir sebeptir. Ancak bu rızanın hukuka aykırılığı kaldırabilmesi için sınırları belirlenmiş bir müdahaleye ilişkin olması gereklidir. Yani kişilik hakkından genel olarak vazgeçmek veya kişilik haklarına gelebilecek her türlü saldırıya rıza verilmesi geçerli değildir. Bu rızanın geçerli olabilmesi için 3 şartın varlığı gereklidir.

aa)Kişilik hakkından vazgeçme iradesinin açık olarak belirtilmiş olması gereklidir.

bb)Verilen rızanın vazgeçme iradesinin öngörülebilecek şartlarda bilinçli ve serbest irade ile verilmiş olması gerekmektedir.

cc)Verilen rıza ahlaka aykırı olmamalıdır.

Şahsiyete tecavüz konusunda rıza özellikle tıbbi müdahalelerde önem kazanmaktadır. Hasta muvaffakiyet verecek durumda olmadığı için kanuni temsilciden alınan rıza hastanın rızasının yerini tutamaz. Ancak belirtmek gerekir ki tıbbi müdahalelerde kural rızanın alınması olmakla birlikte gecikmede sakınca bulunan

hallerde rıza alınmadan da müdahalelerde bulunulabilir.Tedavi amaçlı değil de deneysel amaçlı müdahalelerde rızanın hukuka aykırılığı kaldırıp kaldırmayacağı tartışmalıdır.

Ölüden organ alınması için kişinin buna rıza gösterdiğine ilişkin açıklamasını vasiyetnamesinde ya da sağlığında iki tanık önünde açıklaması gereklidir.Böyle bir rıza yoksa ölümden sonra eşi çocukları anası babası bunlarda bulunmuyorsa yakınlarının rızası ile cesetten organ veya doku alınması mümkündür.Rızanın hukuka aykırılığı bertaraf edebilmesi için muteber bir muvaffakiyet olması gereklidir.Mümeyyiz olmayan şahsın rızası muteber değildir.Rızanın yazılı olması şart kılınan hallerde bu şekilde uyulmadan verilen rıza da muteber değildir.Bu muvaffakiyet sarih olabileceği gibi zımnide olabilir.Şahsiyetine tecavüz riskini taşıyan bir faaliyete katılan kimsenin bu risk kapsamına giren muhtemel tecavüzlere muvaffakiyet var sayılır.(Boks güreş).Rızanın müdahaleden önce ya da en geç müdahale sırasında verilmesi gerekir.Ancak rıza her zaman geri alınabilir.Rızanın geri alınmasından vazgeçmek geçerli değildir.

b)Üstün nitelikte bir özel yarar:24.maddenin yeni metninde belirtildiği gibi üstün nitelikte bir özel yararın varlığı halinde şahsiyete tecavüz hukuka aykırı değildir.Bu üstün nitelikteki yarar bizzat mağdura ya da faile veya bir 3.şahsa ait olabilir.

aa)Hayatının kurtulması için ameliyat edilmesi zorunluluğu bulunan kimseden muvaffakiyet alınamıyorsa alınmadan ameliyatın yapılması hastanın üstün nitelikteki yararına dayanır.Diğer taraftan hastanın açıkça karşı çıkmasına rağmen onun üstün yararı gözetilerek ona tıbbi müdahalede bulunulmasının hukuka aykırı olup olmadığı tartışmalıdır.

bb)Failin veya bir üçüncü şahsın üstün yararının tecavüzün hukuka aykırılığını kaldırması bu tecavüzün meşru müdafaa kapsamına girmesi halinde söz konusu olur.Hak arama hürriyeti de şahsiyete tecavüzdeki hukuka aykırılığı korunan üstün yarar sebebiyle kaldırır..Fakat bu hürriyetin kötüye kullanılması halinde hak arama hürriyeti bu tecavüzün hukuka aykırı olmasını engellemez.

cc)Üstün nitelikte kamu yararı:Üstün nitelikte kamu yararı bulunan hallerde de bir kimsenin şahsiyetine yapılan tecavüz hukuka aykırı değildir.Bir suçtan mahkum edilenin hapse atılması bir salgın hastalıkta aşı olma zorunluluğu bu gibi durumlardır.Konu,kitle iletişim araçları ile şahsiyete vaki tecavüzlerin hukuka aykırı sayılıp sayılmaması açısından özel bir önem arz eder.Basının iki işlevi vardır.Kamuoyu için önem arz eden konularda halkı bilgilendirme ve özel olarak önemli hususlarda eleştiri yaparak kamuoyunu yönlendirme işlevi.Basın bu bilgilendirme işlevi içinde kamuoyunun öğrenmekte yararı olduğu bütün gerçekleri verme hakkına sahiptir.Eleştiri işlevi yerine getirilirken değer yargıları gerçek olgulara dayandırılmalıdır.Tecavüze uğrayanın şahsiyet hakkının korunmasına ilişkin yararı ile kamuoyunun haber alma ve aydınlatılmadaki yararından hangisinin daha üstün olduğunun tespiti gerekir.Hakim takdir yetkisini kullanarak vardığı sonucu objektif gerekçelere dayandırmak zorundadır.Bu hususta doktrinde veya daha önceki olaylara ilişkin mahkeme içtihatlarında benimsenmiş çözümlerden de yararlanmalıdır.Eğer yayımlanan haber veya eleştiri gerçekleri yansıtmıyorsa veya haber ve eleştiride kamuoyunu aydınlatma görevi dışına çıkılıp şahsın şeref ve haysiyetine tecavüz teşkil eden ifadelere yer verilmişse hukuka aykırılık unsuru varlığını sürdürür.Bir kimsenin özel hayatına ilişkin gerçek bir olayın açıklanması şahsiyet hakkına tecavüz teşkil ederse de o kimsenin topluma mal oluş derecesi farklı sonuca ulaşılmasına yol açabilir.Fakat bu davranışlarda kamuoyunu aydınlatma fonksiyonunun dışına çıkılması özellikle o şahsı küçük düşürme amacı güdülmesi davranışın hukuka aykırı sayılması sonucunu doğurur.Bu çerçevede kamuya mal olmuş kişilerin özel hayatlarına ve sır alanlarına giren olaylar üstün bir kamu yararı bulunmadıkça herhangi bir habere konu olmayacaktır.Keza kamuya mal olmuş kişilerle

ilgili gerçek dışı açıklamaların hukuka aykırı olduğu da şüphesizdir. Gerçek dışılık verilen haberin hiç vuku bulmamış ir olaya ilişkin olmasından ,olayın gerçekte başka türlü cereyan etmiş olmasından veya bir olaydaki bazı unsurların gizlenmesinden veya bazı unsurlar ilave edilerek nakledilmesinden ileri gelebilir. Gerçek dışı haberin yazanın haberin gerçek dışı olduğunu bilmemesi ve bilecek durumda olmaması bu haberin meydana getirdiği şahsiyete tecavüzün hukuka aykırılığını etkilemez.

d) Kanunun verdiği yetki: Kamu makamlarının kamu hukukunu düzenleyen kanunlara dayanan yetkilerini kullanmaları bu yetkinin bir şahsın şahsiyetine tecavüz teşkil etmesi halinde hukuka aykırılığını kaldırır. Dilekçe hakkını kullanarak şikayet veya ihbarda bulunan kimse bu şikayet veya ihbara konu olan kimsenin şahsiyet hakkına hukuka aykırı bir biçimde tecavüzde bulunmuş sayılmaz. Fakat bu ihbar veya şikayet uydurma olaylara dayanılarak yapılmışsa yetki kötüye kullanılmış ve şahsiyete hukuka aykırı bir biçimde tecavüzde bulunulmuş olur. İddia ve savunma hakkının da (hak arama hürriyeti) kullanılması da bu hak kullanılırken yapılan tecavüzün hukuka aykırılığını kaldırır. Fakat korunmak istenen hakla bağlantısı bulunmayan beyanlar hukuka aykırı tecavüz teşkil edebilir. TBMM üyeleri Meclis çalışmalarında söyledikleri sözlerden ileri sürdükleri düşüncelerden ve bunları meclis dışında tekrarlamaktan ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar. Buna mutlak dokunulmazlık veya yasama sorumsuzluğu denir. B.K.mad.52’de öngörülen meşru müdafaa hakkının kullanılmasının da bu müdafaa fiilinin karşı tarafın şahsiyet hakkına (özellikle vücut tamlığına) tecavüz teşkil etmesi halinde bu tecavüzdeki hukuka aykırılığı kaldıracağına yukarıda değinilmiştir. Bu da kanunda öngörülmüş bir yetkidir.

4-Şahsiyetine Tecavüz edilen kişiye tanınan dava hakları:

a) Genel olarak: Şahsiyete tecavüzde; tecavüzün men’i ,maddi tazminat, manevi tazminat ve tecavüzden elde edilen kazançların vekaletsiz iş görme hükümleri uyarınca talep edilmesi davaları tanır. Ayrıca doktrin tecavüzün önlenmesi ve tecavüzün hukuka aykırılığı tespiti davalarını da kabul eder.

b) Davacı ve davalı sıfatı: Bu davalarda kişilik hakkı saldırıya uğrayan veya uğramış kişi davacı sıfatına sahiptir. Gerçek veya tüzel kişi olması fark etmez.

Mirasçılar kural olarak miras bırakanın dava hakkına sahip değildirler. Ancak miras bırakanın daha önce açmış olduğu davaya devam edebilirler. Diğer yandan miras bırakana yapılan saldırı eğer mirasçıların kişilik haklarına saldırı teşkil ediyorsa onlar da dava açabilirler. Mirasçıların miras bırakanın kişilik hakkına saldırıdan doğan maddi hakları için dava açmaları mümkündür. Mümeyyiz küçük ve mahcurlar kanuni temsilcilerinin izni olmaksızın bu davayı açabilirler. Bunların kanuni temsilcilerinin ancak küçük veya kısıtlının açık veya zımnı rızası ile bu davaları açabilecekleri kabul edilmektedir. Mümeyyiz olmayan küçük ve mahcurlar kendi adlarına hareket edemeyeceklerinden onları korumak amacıyla kanuni temsilcilerinin bu davaları açmaları mümkündür. Bu davalarda davalı sıfatı kişilik hakkına saldırıda bulunan şahıs veya mirasçılara aittir.

c) Davalar:

aa) Tecavüze son verilmesi davası: Davanın amacı devam eden tecavüze sona erdirmeye davalının mahkum edilmesidir.

aaa) Şahsiyeti teşkil eden unsurlardan herhangi birine hukuka aykırı tecavüz vuku bulması halinde bu dava açılabilir. Fakat ancak tecavüz devam ediyorsa bu dava söz konusu olur. Bir şahsın bir resminin bir vitrinde teşhir edilmesinin sona

erdirilmesi talebi bu davaya konu teşkil eder.Bu davanın açılması için tecavüzün haksız olması yeterlidir.Ayrıca tecavüzde bulunanın kusurlu olması gerekmez.Kanaatimizce tecavüz teşkil eden bir olgu failin iktidarında bulunduğu sürece tecavüzün durdurulması failin iktidarının etkisinin dışında etkisini sürdürdüğü sürece tecavüzün hukuka aykırılığının tespiti ve kararın yayınlanması ile etkinin giderilmesi söz konusu olacaktır.Sona erdirilmesinden sonra da etkisi devam edecekse tecavüzün sona erdirilmesi talebi ile birlikte tecavüzün etkilerinin bertaraf edilmesi için mahkeme kararının yayınlanması da talep edilebilir.

Sona ermiş tecavüzün tekrarlanması tehlikesi varsa bu takdirde tecavüzün sona erdirilmesi değil tecavüzün önlenmesi talep edilecektir.Bazen bir tecavüzün sona erdirilmesi devamını önlemekten öteye yeni bir tecavüzü de kendiliğinden önlemiş olur.(fotoğraf filminin yok edilmesi).Aynı davada iki talebin birlikte ileri sürülmesine bir engel yoktur.

bbb)Tecavüz devam ettiği sürece tecavüzü sona erdirmeye davası açılabilir.Diğer bir ifade ile zamanaşımı veya hak düşürücü süre söz konusu değildir.

ccc)Tecavüzü sona erdirmeye davasını şahsiyeti tecavüze uğrayan kişi açabilir.Bu kişi mümeyyiz değilse onun adına kanuni mümessili dava açabilir.Bir davranış birden fazla kişinin şahsiyet haklarına tecavüz teşkil ediyorsa tecavüze uğrayanlardan her biri diğerlerinden bağımsız olarak tecavüzün durdurulmasını dava edebilir.Şayet tecavüzü yapan kişi birden fazla ,ise tecavüzün durdurulması davası içlerinden birine birkaçına veya hepsine açılabilir.

bb)Tecavüz tehlikesinin önlenmesi davası:Şahsiyet hakkına tecavüz tehlikesi karşısında bulunan kimsenin tecavüz tehlikesinin önlenmesini talep edebileceği belirtilmiştir.Bu davaya kısaca tecavüzün önlenmesi davası denilir.Bu dava ile hakimden davalının tecavüz teşkil edebilecek davranıştan kaçınmaya mahkum etmesi talep edilir.Tecavüz tehlikesinin önlenmesi davasının açılması için tecavüz tehlikesi yaratan kişinin kusurlu olması gerekmemektedir.

aaa-Böyle bir dava ancak şahsiyete hukuka aykırı tecavüz tehlikesi ciddi ve yakın ise açılabilir.(şeref ve haysiyeti lekeleyici bir kitabın basılması).Tehlike varlığını sürdürdükçe dava açılabilir.Tehlike sona ermişse bu dava açılmaz.

bbb-Tecavüz tehlikesini önleme davasını bu tehlikeye maruz olan kişi açabilir.Mümeyyiz değilse kanuni temsilcisi de açabilir.

ccc-Tecavüzün önlenmesi davasında hakim davalıyı tecavüz teşkil eden davranıştan kaçınmaya mahkum edecektir.Dikkat edilmesi gereken husus hakim tarafında verilecek önleme kararının iki taraf için de adil olması gereken bir karar olmasıdır.Failin mahkeme kararına rağmen tecavüzde bulunması maddi ve manevi tazminat davalarında özellikle kusurlu sayılması açısından etkili olur.

cc)Tecavüzün hukuka aykırılığının tespiti davası:

Bu dava genel nitelikteki tespit davasının şahsiyetin korunmasında özel olarak düzenlenmiş ve sona eren bir tecavüzün etkisinin devam etmesi haline açılacaktır.

aaa)Dava açabilecek olanlar ve davalılar bakımından tecavüze son verme davasında verdiğimiz izahat burada da dikkate alınmalıdır.Sona eren tecavüzün etkisi devam ettiği sürece tespit davası açılabilir.Aradan çok uzun zaman geçmesi artık etkinin kalkmasına yol açmışsa dava açılmaz.

bbb)Tecavüze son verilmesi veya maddi ve manevi tazminat davalarında da hakim önce tecavüzün hukuka aykırı olduğunu tespit edecek ondan sonra tecavüzün durdurulması veya tazminat ödenmesine karar verecektir.Fakat ayrı tespit

davasında hakimden istenen karar sadece evvelce vuku bulmuş olan tecavüzün hukuka aykırılığını tespiti yöneliktir.

ccc)Sona ermiş tecavüzün hukuka aykırılığının tespiti ve kararın ilen yolu ile tecavüzün sona eren etkisinin bertaraf edilmesi bir bakıma manevi tatmin de sağlar.Manevi tazminat davası açılmışsa ayrıca tespit davası açılmaz.buna mukabil sona eren tecavüzün devam eden etkisinin bertaraf edilmesi için hukuka aykırılığın tespiti ve kararın yayınlanması talebi ile birlikte şartları varsa manevi tazminat olarak bir miktar para ödenmesi talep edilebilir.

ddd)Tecavüzün hukuka aykırılığını tespit eden kararın yayınlanması diğer bir açıdan cevap hakkının kullanılmasını yaklaşıyor.Fakat cevap hakkının kullanılma şartı ve yolu başkadır.Cevapta amaç hukuka aykırılığın tespiti değil,verilen cevabın ve düzeltmenin tecavüzün vuku bulduğu kitle iletişim aracında yayınlanmasını sağlamaktır. Ayrıca cevap ve düzeltme hakkının kullanılmış olması tecavüzün hukuka aykırılığının tespitinin dava edilmesine engel değildir.

eee)Hakim “gerekli” görerek kararın yayınlanmasını kabul ederse yayının nerede ve ne tarzda yapılacağını verilen hükümden belirtmelidir.Kanun kararın yayınlanması yerine 3.kişilere bildirilmesi yolunu da öngörür.Bu yola tecavüzün etkilerinin çok sınırlı bir çerçevede devam etmesi halinde başvurulması düşünülebilir.

dd)Maddi tazminat davası:

Şahsiyet hakkına hukuka aykırı bir tecavüz yüzünden maddi zarara uğrayan kimsenin bu zararın tazminini talep etmesi maddi tazminat davasının şartlarının var olmasına bağlıdır.

aaa)Adın gaspı,nişanın bozulması,evlenmenin butlanı ve boşanma vücut tamlığına tecavüz ve haksız rekabet gibi şahsiyet haklarına tecavüzde maddi tazminatın özel olarak düzenlendiği hallerde bu uygulamalara ilişkin hükümler uygulanacak diğer haller ve belirtilmemiş hususlarda haksız fiil sorumluluğunu düzenleyen hükümler uygulanacaktır.

bbb)Binaenaleyh şahsiyet hakkına tecavüz nedeniyle uğranılan maddi zararın tazmini için hukuka aykırı tecavüz maddi zarar tecavüzle zarar arasında uygun illiyet bağı arandıktan başka failin kusur veya bir kusursuz sorumluluk bulunması hali aranacaktır.Birden fazla sorumlu varsa B.K.mad.50'nin kapsamına giren hallerde tam teselsül B.K.mad.51'in kapsamına giren hallerde nakıs teselsül söz konusu olacaktır.Zamanaşımı, haksız fiil hükümlerine dayanan davalar için B.K.mad.60 ;borca aykırılığa dayanan davalar için B.K.mad.125'e tabidir.Şahsiyete tecavüz sebebiyle maddi tazminat davasını zarara uğrayan şahıs mümeyyizse kendisi değilse kanuni temsilcisi açabilir.Tazminat talebi başkasına temlik edilebilir ve mirasçıya intikal edebilir.

ccc)Maddi tazminat davası tecavüze son verilmesi hukuka aykırılığı tespit eden kararın yayınlanması manevi tazminat ve kazancın verilmesi davaları ile birlikte açılabilir,tecavüzün önlenmesi davası ile birlikte açılması söz konusu olamaz.

ee)Manevi Tazminat davası:Şahsiyet hakkına hukuka aykırı tecavüzden doğan acı,elem ve ızdırabın giderilmesi amacını güder.

aaa)Manevi zararın telafisi amacıyla öngörülen temel çözüm tazminat olarak tayin edilen bir miktar paranın tecavüze uğrayana sağlayacağı maddi imkanlarla onun acı elem ve ızdırabının giderileceği fikrine dayanır.Hakim manevi tazminatı takdir ve tayin ederken mağdurun çektiği elem ve ızdıraptan başka failin kusur derecesini mağdurun müterafik kusuru varsa bunun derecesini dikkate alacaktır.Hakim bütün unsurları göz önünde tutarak manevi tazminat olarak ödenecek para miktarını takdir ve

tain edecektir.Fakat hakim davacını talebiyle bağı olduğı cihetle hal ve şartlara göre takdir ettiğı tazminat miktarı daha yüksek olsa dahi talep edilen miktardan daha fazlasının ödenmesine karar veremez.Buna mukabil hakimin bütün unsurları göz önüne alarak davacının talep ettiğı miktardan daha az tazminata karar vermesi mümkündür.Manevi tazminat olarak hükmedilecek paranın adalete aykırı olarak çok düşük olması ya da tecavüz fiili iyi ki vuku bulmuş dedirtecek kadar da yüksek tutulmamalıdır.

bbb)Önceki metinde manevi tazminat istenebilmesi için şahsiyet hakkına hukuka aykırı tecavüz manevi zarar ve tecavüzle zarar arasında uygun illiyet bağından başka failin “kusurunun hususi ağırlığı” bir şart olarak yer alıyordu.B.K.49’un yeni metninde kusurun ağırlığına ilişkin bir şart aranmaması bir yana maddede kusurdan hiç söz edilmemesi yeni hükümle manevi tazminat açısından bir kusursuz sorumluluk esasının mı kabul edildiğı sorusuna yol açmaktadır.Kusursuz sorumluluk hali bulunmadıkça maddi tazminatta olduğı gibi manevi tazminatta da sorumluluk kusur esasına dayanır.Manevi tazminat davasını şahsiyet hakkına yapılan tecavüzden manevi zarar gören şahıs açılabilir.Manevi zarara uğrayan şahıs mümeyyiz ise izne tabi olmadan mümeyyiz değil ise kanuni temsilcisinin iznini alarak davayı açabilir.Manevi zarara uğradıktan sonra temyiz kudretini kaybedenler adına kanuni mümessilleri manevi tazminat davası açabilir.Şayet bir fiil birden çok şahsın şahsiyet haklarına doğrudan tecavüz teşkil ediyorsa bu şahıslardan her birinin uğradığı zararın tazminini dava edebileceğine tereddüt yoktur.Manevi zararın ve illiyet bağının tespiti söz konusu tecavüz teşkil eden fiilin hayat tecrübelerine göre olayların normal akışında ileri sürülen manevi zararı meydana getirmeye elverişli olduğı hususunda hakimin kanaatinin sağlanması ile olacaktır.Bir diğer yön de kişinin işgal ettiğı makamın kişiliğine yapılan müdahaleye katlanmasını gerekli kılabilmesidir. Kusura dayanan sorumlulukta kusurun ispatı şahsiyete tecavüz teşkil eden fiilin işleniş tarzını belirleyen delillerin kusurun varlığı hususunda hakime vereceğı kanaatle sağlanır.Diğer bir ifade ile maddi tazminat davalarında kusurun ispatına ilişkin kurallar manevi tazminat davasında da uygulanır.Manevi tazminat davasının zamanaşımı kural olarak B.K.mad.60’a tabidir.

ff)Tecavüzden elde edilen kazancın verilmesi davası:3444 sayılı kanunla M.K.’ya ilave edilen madde 24/a bu imkanı açıkça belirtmekte ve tecavüzden elde edilen kazançların vekaletsiz iş görme hükümlerine göre talep edilebileceğini ifade etmektedir.

aaa)Bu imkanın önemi mağdurun elde edemeyeceğı bir kazancın failin tecavüz sayesinde elde etmiş olması halinde görülür.Şayet mağdurun elde edebileceğı bir kazancı tecavüz sayesinde fail elde etmiş ise mağdurun mahrum kaldığı bu kazanç zarar kapsamına girer ve sorumluluk şartları varsa maddi tazminat davası ile talep edilebilir.Buna mukabil mağdurun elde edemeyeceğı bir kazancı fail tecavüz sayesinde elde etmiş ise mağdur için bir zarar söz konusu olmayacağından maddi tazminat davası da açılmaz.Bu kazanç ancak B.K.mad.414’ten kaynaklanan bu dava uyarınca talep edilebilir.

bbb)Şahsiyete tecavüz alanında bu hükmün en fazla mağdurun isminin veya resminin hukuka aykırı kullanılması veya haksız rekabet sonucu elde edilecek kazançlarda uygulanma alanı bulacağı söylenebilir.

ccc)Bu dava için failin kusurlu olması gerekmediğı çoğunlukla kabul edilmektedir.Buna mukabil bu davanın zamanaşımının B.K.mad.60 veya 66’ya tabi olacağı ifade edilmektedir.

d)Şahsiyet hakkına hukuka aykırı tecavüz sebebiyle açılacak davalara yetkili mahkeme:

“Davacı şahsiyet haklarının himayesi için kendi ikametgahı veya davalının ikametgahı mahkemesinde de dava açabilir.Davacı aynı zamanda maddi ve manevi tazminat ile vekaletsiz iş görme hükümleri uyarınca tecavüzden elde edilen kazancın kendisine verilmesini birlikte talep etmiş ise bu davaları da kendi ikametgahı mahkemesinde de açabilir.Tecavüz tehlikesinin önlenmesi veya hukuka aykırılığının tesbiti davası ile maddi tazminat manevi tazminat veya kazancın verilmesi davalarının birlikte açılması söz konusu olamaz.Sorumlular birden çok ise her biri için ayrı ayrı dava açılabileceği gibi hepsine karşı tek dava da açılabilir.Hepsine karşı tek dava davalıların ikametgahları ayrı yerlerde ise ancak davacının ikametgahında veya haksız fiilin işlendiği yerde açılabilir.Zira bu iki mahkeme hepsi açısından yetkilidir.Aynı fiil birden çok kişinin şahsiyet hakkına tecavüz teşkil ediyorsa her biri ayrı dava açabileceği gibi birlikte de dava açabilirler Birlikte dava açacak olanlar bu davayı davalının ikametgahında içlerinden birinin ikametgahında veya haksız fiilin işlendiği yerde açabilirler.